

Tisdagen den 19 november

Kl. 16.00

*Ang. politisk
agitation av
kyrkliga tjänstemän*

§ 1 Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

§ 2 Ang. politisk agitation av kyrkliga tjänstemän

Herr kommunministern GUSTAFSSON erhöll ordet för att besvara herr *Lundgrens* (s) i kammarens protokoll för den 14 november intagna fråga. nr 344, och anförde:

Herr talman! Herr Lundgren har frågat i vilken utsträckning svenska kyrkans tjänstemän/präster är förhindrade att i samband med konfirmerationsundervisning, gudstjänster och besök på pastorexpeditioner agera i frågor av politisk natur.

Enligt min mening är det oförenligt med tjänst inom svenska kyrkan att i tjänsten bedriva partipolitisk propaganda. Samtidigt bör det dock noteras, att utvecklingen inte minst inom den internationella ekumeniska rörelsen har lett till att centrum för den teologiskt-etiska debatten förskjutits från frågor av privatmoralisk natur till problem av social och politisk karaktär. Ett exempel på detta är den ekumeniska u-vecka som avslutades i söndags.

Det är givet att ställningstaganden i frågor av detta senare slag inte kan likställas med partipolitisk agitation utan måste ses som naturliga inslag i Svenska kyrkans verksamhet. Slutligen gäller här som i övriga fall för tjänstemän inom den offentliga sektorn den begränsningen att deras åtgärder inte får stå i strid med gällande lagstiftning.

Herr LUNDGREN (s):

Herr talman! Om jag skulle hålla en predikan om solidaritet och livskvalitet skulle jag t. ex. tala om Gamla testamentets profeter och falska profeter. De falska profeterna ville inte se eller höra det som skedde runt omkring dem. De förkunnade: Frid, frid, Herrens tempel, Herrens tempel. Deras oförmåga att höra var verklighetsflykt. De gick förbi sin nästa. De verkliga profeterna däremot levde med i samhällets förändringar, förkunnade rätt och rättfärdighet.

Dagens falska profeter rekommenderar också frid och opolitisk stiltje. Dagens falska profeter blundar för kraven på solidaritet och livskvalitet. Utsugning, förtryck, förnedring, allt som motverkar livskvalitet behöver just blundande, opolitiskt fridsamma predikanter för att i all ro kunna fortsätta. Motsatsen till kärlek är måhända inte hat utan likgiltighet.

I min predikan, herr talman, skulle jag också citera vad Kyrkornas

Tisdagen den
19 november 1974

*Ang. politisk
agitation av
kyrkliga tjänstemän*

världsråds fjärde generalförsamling i Uppsala 1968 beslutade i dessa frågor: "Det hör till kyrkornas uppgift att undervisa människor om hur de skall bli politiskt effektiva."

För en kristen, så skulle jag avsluta min predikan, måste den smärta, den förolämpning, det översitteri, det förtryck samt de lidanden politiska och ekonomiska system åstadkommer vara en utmaning. Att i opolitisk stiltje inte ta ställning är förräderi. Kyrkan är i dag i högre grad en anklagare av syndare än en försvarare av förtryckta.

Många gudstjänstbesökare skulle se en sådan här predikan – i all synnerhet om den kombinerades med protestlistor – som ett störande, för att inte säga stötande, inslag oförenligt med gudstjänstens helgd. Dessa gudstjänstbesökare har tydligen prästernas tjänsteanvisningar på sin sida, det framgår av statsrådets svar. Min fråga är principiell, men då och då inträffar händelser som fokuserar dess konkreta verklighet. Så har nyligen skett.

Jag tackar statsrådet för det klarläggande svaret, som emellertid osökt leder fram till följande fråga: Är det inte motiverat att de kristna människor som, i motsats till de konservativa gudstjänstbesökarna, finner det stötande och störande med opolitisk stiltje kan få anvisningarna på sin sida?

Herr kommunministern GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte ta ställning till ett speciellt fall, men jag vill gärna passa på tillfället att säga att jag finner det både naturligt och värdefullt att präster i sin förkunnelse engagerar sig i samhällsdebatter. Det finns alltså inte något att invända mot att präster i predikningar och konfirmationsundervisning ger uttryck för exempelvis sin motvilja mot kriget i Vietnam eller uttalar sin mening om vad som från kristen synpunkt bör göras. Liksom andra tjänstemän måste dock präster alltid noga överväga på vilket sätt och vid vilken tidpunkt de kan och bör uttala sig.

Herr LUNDGREN (s):

Herr talman! Ett särskilt tack till statsrådet för den repliken. Endast den kyrka, som är talesman för ett broderskap som bekämpar varje politik som förnedrar människan, har förstått kallelsen att förverkliga tron i nuet.

Politik och kristendom kan därför inte skiljas åt. Politik handlar ju om människors vardag, människors relationer med varandra, människors egoism och solidaritet. Och alldeles riktigt – som statsrådet framhöll – handlade kyrkornas gemensamma u-vecka just om detta. Rubriken för den veckan var Frihet åt förtryckta. Den tidning som gavs ut innehåller en rad besked – också från präster – om att det finns ett samband mellan kristendom och politik. Jag hoppas nu bara att ingen gudstjänstbesökare officiellt framför klagomål och kallar innehållet för partipolitisk indoktrinering. Om inte kyrkorna, inklusive svenska kyrkan, skall svika

sin kallelse måste deras förkunnelse klart tala om att Guds ord vittnar om att Kristus står på de fattigas och förtrycktas sida. Den ekumeniska u-veckan placerade kristna i ledet i kampen för rättvisa åt alla. Det var bra det!

Till sist, herr talman, vill jag göra den enkla lekmanareflekationen att t. ex. Martin Luther King tydligen inte passat särskilt väl i en svenska kyrkans predikostol. Där hade nog inte heller Uppenbarelsebokens författare, siaren Johannes, passat – han yttrade sig ju om den samtida politiken.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om ändrad inkomst- och förmögenhetsprövning i studiehjälpsystemet

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Westbergs* i Ljusdal (fp) i kammarens protokoll för den 29 oktober intagna fråga, nr 301, och anförde:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat mig om jag är beredd att för myndiga personers del medverka till att avskaffa prövningen gentemot föräldrars inkomst och förmögenhet i studiehjälpsystemet.

Studiehjälp utgår till studerande på gymnasial nivå som fyller högst 19 år under det kalenderår då läsåret börjar. Myndighetsåldern har den 1 juli i år sänkts till 18 år. Vid riksdagens behandling i våras av frågan om denna sänkning av myndighetsåldern tog lagutskottet upp frågan om 20-årsgränsen inom studiestödssystemet (LU 1974:12). Utskottet fann att vissa skäl talade för en sänkning av denna gräns men att en sådan sänkning också kunde innebära nackdelar för den studerande. Utskottet ansåg därför att frågan om 20-årsgränsen skulle bibehållas eller ej inom studiestödssystemet inte kunde bedömas utan närmare utredning. Utskottet underströk det angelägna i att en sådan utredning skedde. Riksdagen godtog vad utskottet anfört (rskr 1974:169).

Riksdagen godtog vidare i våras ett uttalande av socialförsäkringsutskottet, vari utskottet framhöll att det studiesociala systemet borde göras till föremål för en allsidig och förutsättningslös utredning med hänsyn till att 1964 års studiesociala reform nu varit i kraft i snart tio år (SFU 1974:19, rskr 1974:265).

Jag ser det som naturligt att frågan om vilken inverkan uppnådd myndighetsålder bör ha i studiehjälps-hänseende skall behandlas i det sammanhanget.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga. Jag tolkar svaret positivt, även om det kan bli dröjsmål ifall man inte snabbt sätter i gång med den utredning som han talade om.

Tisdagen den
19 november 1974

*Om ändrad
inkomst- och
förmögenhetspröv-
ning i studiehjälps-
systemet*

Jag har haft anledning att år efter år ta upp den koppling som föreligger mellan föräldraekonomi och studiehjälp, och då närmast studielån. Det är en koppling som jag funnit olycklig och orättvis och som jag därför gång på gång har kommit tillbaka till.

Genom sänkningen av myndighetsåldern framstår bindningen som ännu mera oriktig och föråldrad. I de praktiska fallen kan det skapa betydande svårigheter.

Jag har en insändare här som gäller en 18-årig flicka. Hon är myndig men har ändå inte rätt till någonting. För att kunna få arbete ansåg sig flickan behöva skolutbildning. Hon började då i Gävle kommunala vuxengymnasium. Eftersom hon var arbetslös trodde hon att hon skulle kunna få AMS-bidrag, men det gick inte; för att få det skulle hon ha fyllt 20 år. Då tänkte hon att hon skulle kunna få studielån, men det gick inte därför att föräldrarna tjänade för mycket och hade förmögenhet. Hon levde sitt eget liv. Hon hade lämnat hemmet och bodde på annan ort. Men därför att föräldrarna hade inkomst och förmögenhet kunde hon inte få studiehjälp. Då vände hon sig till sociala byrån för att få hjälp. Nej, byrån ville inte kosta på henne studier.

Det kan alltså bli betydande svårigheter genom denna koppling. Det blir även allt vanligare att barnen lämnar föräldrarna och bildar eget hem, kanske på annan ort. Samhällets studiestöd måste anpassas till den allmänna samhällsutvecklingen och till förändringar i lagstiftningen på olika områden.

Det är därför rimligt att den nuvarande bindningen till föräldraekonomin i studiestödshänseende upphör. Man kan gå två vägar. Man kan helt enkelt avskaffa den här bindningen. Man kan också, som utbildningsministern nämner i sitt svar med hänvisning till lagutskottets betänkande, tänka sig att gränsen för erhållande av studiemedel sänks till 18 år. Det är ju också en förbättring för dem det här gäller.

Jag tror emellertid att det är mycket angeläget att det sker någonting snart. Därför vill jag fråga utbildningsministern: Hur snart kan den här utredningen tänkas komma i gång? Och när den tar upp dessa frågor kan vi då vänta oss att man ser till att ifrågavarande bindning försvinner?

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Det är ju, som lagutskottet påpekade i sin skrivning, inte alldeles enkelt att bara göra en förändring inom det nuvarande systemet. Det är säkert riktigt, som herr Westberg säger, att man kan leta fram exempel på nackdelar med det nuvarande systemet, men man kan också, som utskottet skriver, leta fram nackdelar med en förändring. Därför är det, som socialförsäkringsutskottet har framhållit, naturligt att man ser över denna fråga i samband med att man gör en allsidig utredning. Den frågan är naturligtvis i sin tur också kopplad till de förslag som är lagda av SVUX och som riksdagen – hoppas jag – skall ha möjlighet att behandla i vår. Det är fördenskull nödvändigt att vi får en något klarare bild av de här förslagen och deras behandling innan vi kan skrida till verket med den övriga utvecklingen.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag tackar för de kommentarerna. Jag anser för min del att det är angeläget att man här inte dröjer i onödan. Detta är en bestämmelse som enligt min mening är olycklig, och det är angeläget att den försvinner så snart som möjligt. Därför bör saken klaras upp så snart det kan ske. Men jag förstår givetvis de synpunkter som utbildningsministern lade på det hela.

När man tar upp den här frågan till utredning gäller det också att se till att man får ett positivt resultat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. sammansättningen av statens kulturråd

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara fru Mogårds (m) i kammarens protokoll för den 1 november intagna fråga, nr 315, och anförde:

Herr talman! Fru Mogård har frågat mig om jag vill redogöra för de överväganden som ligger till grund för sammansättningen av statens kulturråd och dess nämnder.

Vid sammansättningen av kulturrådet och dess nämnder har regeringen följt de principer som angavs i 1974 års kulturproposition och som riksdagen godkänt. I rådet ingår således företrädare för kommunerna, lands-
tingen, kulturarbetarorganisationerna, folkbildningsorganisationerna och löntagarorganisationerna samt ytterligare ett antal personer med bred samhällelig erfarenhetsbakgrund. Det vid utskottsbehandlingen påtalade behovet av parlamentariskt inslag i styrelsen har därvid tillgodosetts. Nämndernas ledamöter har valts bland personer med sakkunskap och erfarenhet av verksamhet inom olika delar av kulturområdet.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Zachrisson för svaret på min fråga.

När kulturutskottet behandlade propositionen om den statliga kulturpolitiken i maj i år, aktualiserades kulturrådets sammansättning i två motioner, en från moderata samlingspartiet, där det yrkades att styrelsen skulle ges en helt parlamentarisk sammansättning, och en från centerpartiet, där det föreslogs att styrelsen skulle ges en parlamentarisk förankring med representanter nominerade av riksdagspartierna. Utskottet uttalade med anledning av dessa motioner följande: "Utskottet vill emellertid framhålla att vad som sägs i propositionen inte talar emot att styrelsen kommer att ges ett parlamentariskt inslag med företrädare för olika politiska partier. Utskottet finner det önskvärt att så blir fallet. Om också riksdagen uttalar sig härför bör syftet med yrkande 2 i motionen 1974:1706" – alltså centermotionen – "kunna anses bli i huvudsak till-

Tisdagen den
19 november 1974

*Ang. sammansätt-
ningen av statens
kulturråd*

godosett." Utskottets mening underströks av att det anförda föreslogs bli ett uttalande till Kungl. Maj:t. Ingen fann det befogat att därefter avge reservation.

Jag kan bara för min del konstatera att statsrådet klart åsidosatt riksdagens uttalade mening.

Det råder jämviktsläge i riksdagen – åstadkommet av svenska folket i val – mellan socialistblocket och oppositionen. Vanlig anständighet brukar innebära att det politiska läget i riksdagen får sin återspeglning i sammansättningen av olika samhällsorgan. Kulturrådets styrelse har åtminstone 9 av 15 ledamöter från socialistblocket. Endast två riksdagsmän ingår i styrelsen – en socialdemokrat och en centerpartist; företrädare för olika politiska partier *brukar* betyda fler än två.

Ingen betvivlar statsrådet Zachrissons partipolitiska nit. Däremot är vi allt fler som börjar betvivla hans goda omdöme – det är många egenomliga åsikter han fört fram på senare tid som jag hoppas få tillfälle att ta upp en annan gång. Hans tillvägagångssätt då det gäller att utse det sammanhållande organet för kultursektorn är omdömeslöst. Jag finner det utomordentligt beklagligt att en så viktig uppgift som att föra ut kulturen till hela det svenska folket skall få hanteras på detta upprörande sätt. Det är till stor skada för ett arbete som engagerar så många – från olika partier.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Det var ett utomordentligt intressant inlägg fru Mogård gjorde. Hon ägnade sig nämligen åt att göra en politisk värdering av kulturrådets ledamöter, och det vore intressant att fundera litet på hur den kunnat göras. Moderata samlingspartiet tillämpar uppenbarligen något slags politisk åsiktsregistrering av folk. Det brukar höra till det som ni normalt inte anser önskvärt, i varje fall inte i den här sortens sammanhang.

Kommuner, landsting och folkbildningsorganisationer har haft möjlighet att föreslå representanter i kulturrådet. De har – det tar jag för givet – valt representanter som de anser vara kvalificerade för det uppdraget. Vad dessa personer har för politisk förankring är i det sammanhanget helt ointressant. Om de har bedömts som de som bäst företräder de aktuella grupperna är detta det väsentliga.

Sedan säger fru Mogård att det skall vara balans. Det sitter två riksdagsmän i rådets styrelse – en från det borgerliga blocket och en från det som fru Mogård kallar det socialistiska blocket. Det är möjligen en ganska bra återspeglning av det förhållande som råder i riksdagen med 175 mot 175.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Jag hade hoppats att herr statsrådet Zachrisson helt plötsligt skulle visa gott omdöme. I stället använder han en kolossalt ohederlig debatteknik när han försöker pussla in politisk åsiktsregistrering i sam-

manhanget. Det var en ganska fantastisk replik.

Jag kanske kan få fortsätta att citera vad utskottet anförde, nämligen:

”Det bör självfallet vara en strävan vid utseendet av ledamöterna i samtliga tre nämnder att få en sammansättning som ger respektive nämnd allsidighet i fråga om åsiktsinriktning i förening med sakkunskap och erfarenhet av arbetsområdet.”

I nämnden för teater, dans och musik är sju av nio ledamöter från vänsterhåll. Det är ett faktum. I nämnden för litteratur och folkbibliotek är sex av nio från vänsterhåll. I styrelsen är kulturarbetarna en liten och ingalunda allsidig minoritet. I nämnden för teater, dans och musik finns inte en enda arbetsgivarrepresentant för teatersidan med. Ingen kontakt har enligt uppgift tagits med Teatrarnas riksförbund.

Enligt Svensk uppslagsbok betyder parlamentarisk ”i enlighet med reglerna för en rådpläggande församling”. Enligt Bonniers lexikon betyder parlamentarisk nämnd ”av regeringen tillsatt nämnd bestående av riksdagsledamöter, vanl. från både regerings- och oppositionspartier”. Jag hävdar fortfarande att en parlamentarisk nämnd från olika partier måste innebära ledamöter från fler än två partier.

Paul Lindblom, som är ordförande i kulturrådets styrelse, har i en radioutsändning uttalat att hur man än sätter ihop kulturrådet, blir resultatet tokigt på något sätt. Det är en sangvinisk attityd, som jag tycker präglar också herr Zachrissons uttalanden i denna fråga. Jag tycker inte att en sådan attityd skall prägla människor i viktig beslutande ställning.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Bara ytterligare ett understrykande av min stora förvåning, eftersom fru Mogård nu t. o. m. går in på nämnderna och gör en politisk registrering av deras ledamöter. Nämnderna skall ju enligt riksdagens alldeles klara uttalande vara sammansatta enbart från sakkunningspunkter, dvs. med hänsyn till erfarenhet och sakkunskap. Jag tror att alla är överens om att de som sitter i nämnderna har en utomordentlig sådan meritering. Fru Mogård har tydligen tänkt sig att vi i stället för en sakkunnig bedömning på detta område skall gå in för en partipolitisk bedömning av dessa ledamöter.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Utskottet talade om allsidighet i fråga om åsiktsinriktning. Det är möjligt att herr statsrådet inte riktigt vet vad det betyder. Grubbla på det! Kan herr Zachrisson nu helt sanningsenligt påstå att politisk hemvist icke har spelat någon roll vid sammansättningen av kulturrådets styrelse och nämnder, och vill herr statsrådet i så fall förklara för mig hur det kan komma sig att det då helt slumpmässigt blir så kolossalt stark vänsterförankring?

Överläggningen var härmed slutad.

Tisdagen den
19 november 1974

*Ang. kontrollen av
hälso- och miljöfar-
liga ämnen*

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara fru Theorins (s) den 16 oktober framställda interpellation, nr 104, och anförde:

Herr talman! Fru Theorin har frågat mig om jag delar uppfattningen att produktkontrollnämnden bör verka aktivt och om jag är villig att ge en redovisning av de ämnen som produktkontrollnämnden hittills ingripit mot. Fru Theorin har vidare frågat mig om jag är beredd att föreslå totalförbud mot kända farliga ämnen som kadmium, bly och kvicksilver och om jag är beredd att förorda en obligatorisk deklara-tionsplikt till samhället av art, omfattning och behandling av det in-dustriella avfallet.

Genom den nya lagstiftning om hälso- och miljöfarliga varor som träd-de i kraft den 1 juli 1973 har väsentligt ökade möjligheter skapats att ingripa mot ämnen och produkter som kan vara skadliga för människor och för miljön. De centrala bedömningar som krävs i fråga om hälso- och miljöfarliga varor åvilar produktkontrollnämnden. Den centrala lö-pande tillsynen över efterlevnaden av lagen och av de bestämmelser pro-dukterkontrollnämnden meddelar åvilar i första hand naturvårdsverket och arbetarskyddsstyrelsen.

En viktig fråga när det gäller tillämpningen av lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor rör samordningen med arbetarskyddslagstiftning-en. De allmänna bestämmelser rörande hanteringen av en vara som med-delas av produktkontrollnämnden bör i detta sammanhang betraktas som minimikrav som skall gälla generellt. Dessa bestämmelser måste natur-ligtvis i många fall kompletteras med särskilda anvisningar eller före-skrifter om användningen av varan inom arbetslivet. Arbetarskyddsmyn-digheterna kan med stöd av arbetarskyddslagstiftningen meddela andra eller strängare föreskrifter när så påkallas för att uppfylla arbetarskyddets krav. Detta kommer arbetsmarknadsministern att närmare utveckla i två interpellationssvar senare i dag.

Jag delar självfallet uppfattningen att produktkontrollnämnden skall vara aktiv i sitt arbete. Jag vill emellertid understryka att ansvaret för samhällets kontroll av utvecklingen när det gäller såväl den yttre miljön som arbetsmiljön i första hand måste ligga på vederbörande centrala för-valtningsmyndigheter, dvs. naturvårdsverket och arbetarskyddsstyrelsen. Det ankommer alltså på dessa myndigheter att var och en inom sitt område verka för att produktkontrolllagstiftningen får åsyftad effekt.

Syftet med lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor är att få kontroll över hanteringen av olika varor så att inte oacceptabla risker för människor eller för miljön uppkommer. Ingripande kan ske bl. a. genom föreskrifter om försiktighetsmått, genom att särskilda villkor för hanteringen ställs upp eller – om andra åtgärder inte bedöms ge tillräckliga garantier för att en vara inte skadligt påverkar människa eller miljö – genom förbud mot att varan importeras eller används. Bland de varor produktkontrollnämnden hittills ingripit mot kan nämnas bekämpnings-

Tisdagen den
19 november 1974

*Ang. kontrollen av
hälso- och miljöfarliga
ämnen*

medel och konsumentprodukter innehållande vinylklorid samt vissa produkter innehållande kadmium. Nämnden har vidare utsträckt den registreringskyldighet som gäller för bekämpningsmedel till att gälla också en rad andra, likartade produkter som används inom jordbruket och skogsbruket. Befogenhet att totalförbjuda ett ämne har inte produktkontrollnämnden utan bara regeringen. Något förslag om sådant förbud har inte kommit från nämnden.

Betydande begränsningar har under de senaste åren skett av användningen av de ämnen fru Theorin nämner. Hittills har det emellertid inte varit möjligt att helt förbjuda dessa ämnen. Jag vill däremot starkt understryka att vi med kraft skall fortsätta ansträngningarna att begränsa användningen av dessa ämnen i alla situationer där de kan medföra skada på människor eller i miljön. Ett fortlöpande arbete på att reglera hanteringen av dessa ämnen pågår hos såväl produktkontrollnämnden som andra myndigheter.

När det slutligen gäller frågan om obligatorisk deklarationsplikt av industriellt avfall delar jag uppfattningen om angelägenheten av att samhällsorganen får tillgång till uppgifter om mängd, art och ursprung av sådant miljöfarligt avfall som finns hos olika företag. Detta har också föreslagits av den särskilda arbetsgrupp rörande avfallsfrågor som arbetat inom jordbruksdepartementet och vars förslag läggs fram i dag.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min interpellation angående kontrollen av hälso- och miljöfarliga ämnen.

Bakgrunden till interpellationen är de problem i arbetsmiljön som har aktualiserats under senare tid. Allvarliga risksituationer har uppstått på många arbetsplatser, där kända risker har funnits men där kontrollen från företag och myndigheter är otillfredsställande och där bristen på konkreta åtgärder har skapat allvarliga situationer. Många arbetare känner sig djupt oroliga när de upptäcker allt fler hälsorisker i sin arbetsmiljö. Antalet kemiska preparat och giftämnen ökar med flera tusen årligen. Forskarna vet alltför litet om hur människan påverkas av de sammanlagda effekterna av kemiska ämnen och andra miljörisker.

I växande utsträckning uppstår nya problem som hör samman med de kemiska ämnenas långtidseffekt. Ett uppseendeväckande exempel är vinylkloriden, aktualiserad av arbetarna vid KemaNord i somras, ett annat är flygbränslet MC-77, men flera liknande risker finns i dag vitt spridda i arbetsmiljön. Det är självfallet helt oacceptabelt om arbetarna och samhället får kunskap om riskerna i ett så sent skede att skadorna redan är allvarliga. Därför noterar jag med tillfredsställelse att jordbruksministern delar min uppfattning om angelägenheten av att samhället får tillgång till uppgifter om mängd, art och ursprung av sådant miljöfarligt avfall som finns hos olika företag. Den i riksdagen tidigare aktualiserade frågan om deklarationsplikt för företagen kan därmed vara på väg mot sin lösning.

Cancerexpertis från hela världen har varit samlad i Rom i somras. Där kunde man konstatera allt fler cancereffekter av de kemiska ämnena – upp till 90 procent orsakade av kemiska ämnen är en siffra som har nämnts. Ett påvisat samband finns mellan cancerformen angiosarkom i levern och exposition för vinylklorid. Detta ligger naturligtvis bakom Fabriksarbetareförbundets krav på ett gränsvärde satt till 0 för vinylklorid. Arbetskyddsstyrelsen har fixerat det nya värdet till 1 ppm, dvs. 1 liter gas eller ånga per miljon liter luft. Det är praktiskt taget 0.

Som jag framhållit i interpellationen har samhället genom den nya lagen om hälso- och miljöfarliga varor fått en unik möjlighet att stoppa flödet av nya produkter med skadliga eller okända effekter på människans hälsa och miljö. Vid den lagens antagande fastslog också riksdagen att blotta misstanken om skaderisker skulle vara tillräcklig grund för ett ingripande och att det måste åligga producenten att, så långt det på vetenskapens nuvarande ståndpunkt är möjligt, bevisa att misstanken är ogrundad – den s. k. omvända bevisbördan. Denna lag skall naturligtvis ses sammantagen med arbetskyddslagen, där skyddsombuden ges vidgad rätt att vid behov stänga en arbetsplats som är farlig för arbetstagarens hälsa. Men värdet i de nya lagarna ligger naturligtvis helt i hur de tillämpas.

Vi har i den offentliga debatten kunnat följa hur skyddsombuden på olika håll i landet använt sin rätt enligt arbetskyddslagen, men när det gäller produktkontrollnämnden, som har att pröva tillämpningen av lagen om hälso- och miljöfarliga varor, har ingripandena inte varit särskilt många – man torde kunna säga att de varit få.

Såvitt mig är bekant har man över huvud taget inte ingripit mot någon produkt på blotta misstanken om dess skadeeffekter. Förklaringen till detta kan naturligtvis vara brist på resurser, men det bör i så fall enligt mitt förmenande föranleda åtgärder från regeringens sida. Problemet är också avgränsningen för tillsynsmyndigheterna. Tillsynen är splittrad på länsstyrelser och hälsovårdsnämnder å den ena sidan och yrkesinspektörer å den andra. Här finns uppenbart ett behov av klarare riktlinjer för de olika ansvarsområdena.

Herr talman! Jag har i min interpellation påpekat att värdet av den nya lagen ligger i hur den tillämpas. Om tillsynsmyndigheten anser att lagen genom sin blotta existens är tillräcklig för att avskräcka tillverkare från att utveckla miljöfarliga produkter – något som i och för sig framstår som ytterst naivt – så blir möjligheterna att förbjuda en vara på enbart misstankar i det närmaste värdelösa. Det finns i dag en serie kända mycket giftiga ämnen, exempelvis tungmetallerna kvicksilver, bly och kadmium där visserligen gränsvärdena har sänkts i de senaste anvisningarna men där man hittills inte ansett sig kunna gå på ett totalförbud.

Kadmium förekommer i naturen, och en viss belastning drabbar människan under hela livet, men det är ett kroppsfrämmande ämne som upplagras i kroppen – i njurarna – och utsöndras mycket långsamt. Människor som utsätts för extra kadmiumdoser i sitt arbete under årtal når

lätt en kritisk nivå i form av uttalade njurskador. Man kan utsättas för höga kadmiumhalter under många år utan att märka något. Men har man väl fått en kadmiumförgiftning går den praktiskt taget inte att häva, då den biologiska halveringstiden ligger vid hela 30 år.

Min första fråga till jordbruksministern gällde om produktkontrollnämnden bör verka aktivt, och vi är som jag till min glädje kan notera överens om att så bör ske. Jag vill gärna ge en motivering till vad jag menar med ett aktivt ingripande från produktkontrollnämnden, och jag begränsar mig i huvudsak till kadmiumförekomsten.

I ett forskningsarbete på grafiska forskningslaboratoriet, som kommer att redovisas senare, har man arbetat med att undersöka bl. a. kadmiumförekomsten i grafisk film. Vi kan av materialet finna att kadmium ingår i grafisk film med 100 mg per m². Beräknat på förbrukningen av grafisk film i samhället har man grovt uppskattat utsläppen i miljön av kadmium till 50 kg per år. Kadmium förekommer också i röntgenfilm som används på våra sjukhus, uppskattningsvis i ungefär samma omfattning.

Nu finns det på marknaden både grafisk film och röntgenfilm som inte innehåller kadmium. Självklart, menar jag, bör det åvila produktkontrollnämnden att via bestämmelser ingripa mot den *onödiga* förekomsten av kadmium i grafisk film och röntgenfilm.

Kadmium ingår också i plastfärger och plastvaror, exempelvis i leksaker och plasthinkar, framför allt i färgerna gult, rött och orange men också i emaljfärg som används i "miljöfärgade" kylskåp och spisar. Även om kadmium är väl inneslutet i dessa produkter så uppstår ökade risker under tillverkningsprocessen för arbetarna liksom vid förbränningen av den förbrukade varan. Blå plastvaror innehåller inte kadmium – vi kan säkerligen klara oss utan plastvarorna i färgerna gult, rött och orange. Förekomsten av kadmium i dessa produkter är helt onödig och bör kunna bli föremål för aktivt ingripande av produktkontrollnämnden. Principen bör vara att ta bort de onödiga, farliga ämnena i stället för att normera utsläppen.

Genom en serie artiklar, framför allt i fackförbundspressen, kan man konstatera att det finns en hel del medel i marknaden som är omärkta eller märkta på främmande språk och där inte riskerna framgår av någon märkning. Ett sådant ämne som påtalats hos produktkontrollnämnden är Corium 50, som används vid rengöring av rör. I informationshandboken för detta ämne talar man om den starkt koncentrerade kemiska sammansättningen och dess effektivitet på grund av den exotermiska reaktionen. "Det innehåller ett häpnadsväckande kemiskt ämne som faktiskt värms upp när det kommer i kontakt med vatten. Detta leder till att vilket stopp som helst bokstavligen smälter bort." Ja, vilket stopp kan motstå 96 procentig svavelsyra?

Corium 50 måste som rensningsmedel anses klart olämpligt med tanke på de hälsorisker och korrosionsrisker som föreligger. Här borde, som jag ser det, produktkontrollnämnden via anvisningar gå in och begränsa

Tisdagen den
19 november 1974

*Ang. kontrollen av
hälso- och miljöfar-
liga ämnen*

användningen av ett sådant preparat. Även om svavelsyra inte kan förbjudas som produkt bör produkten Corium 50 kunna förbjudas för det användningsområde den säljs för. Den säljs till industrier, sjukhus, fastighetsskötare och rörmokare som rensningsmedel för avlopp. Här som i så många andra fall är det de anställdas fackliga organisation – Fastighetsanställdas förbund – som först uppmärksammat ämnet och påtalat dess olämplighet.

Av svaret på min fråga om jordbruksministern är beredd föreslå totalförbud finner jag att det hittills inte varit möjligt att helt förbjuda dessa ämnen. Viss onödig användning av sådana kända och farliga ämnen bör kunna förbjudas även om man inte finner sig kunna totalförbjuda ämnena som helhet. Det framgår av jordbruksministerns svar att totalförbud åligger endast regeringen. I 7 § lagen om hälso- och miljöfarliga ämnen sägs att Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer kan förbjuda hantering eller import av miljöfarlig vara av visst slag. Något förslag om sådant förbud har inte kommit från nämnden.

Mina frågor till jordbruksministern blir då:

1. Är jordbruksministern beredd ge produktkontrollnämnden generellt bemyndigande eller bör produktkontrollnämnden för varje enskilt ämne eller för delanvändning av ett ämne begära ett sådant bemyndigande?
2. Delar jordbruksministern min uppfattning att ett aktivt ingripande mot onödig förekomst av ett ämne som inte ansetts kunna totalförbjudas bör kunna ske från produktkontrollnämndens sida?

I interpellationen har jag bett jordbruksministern att ge en redovisning av de ämnen som produktkontrollnämnden hittills har ingripit mot. Såvitt mig är bekant har det enbart gällt bekämpningsmedel och konsumentprodukter som innehåller vinylklorid, och produktkontrollnämndens ingripande har skett efter påskyndande från arbetarskyddsstyrelsen. I dagarna har dock produktkontrollnämnden också ingripit mot vissa produkter som innehåller kadmium. Förklaringen till att man endast ingripit mot dessa ämnen kan vara oklarheten om huruvida man har bemyndigande att utfärda totalförbud eller inte. Också därför är ett klagande från jordbruksministern viktigt att få.

Ingripandet mot kadmium i vissa fall gäller, om jag är riktigt underrättad, de kadmiumhaltiga silverloden som arbetarskyddsstyrelsen begärt ingripande emot först via giftnämnden och sedermera via produktkontrollnämnden. Bakgrunden är att kadmiumoxid är giftklassad och därför märkt enligt föreskrifter. Men metallen kadmium är inte giftklassad och kadmiumlod är därför inte märkta. Vid användning av kadmiumlod, dvs. vid lödning, bildas det i viss utsträckning kadmiumoxid genom förångning. Ångan reagerar i luften omedelbart till en fin-kornig rök av kadmiumoxid och tillförs lungorna vid inandning.

Härav framgår att lagen om hälso- och miljöfarliga ämnen inte helt täcker den *omvandling* till giftigt ämne som sker av en metall som inte är klassad som gift.

Ett annat exempel kan ges. Haloner kallas vissa eldsläckningsmedel

som innehåller klorerade och fluorerade kolväten. Vid kontakt med elden kan dessa medel under vissa omständigheter bilda fosgen, som är en mycket giftig stridsgas. Detta täcks inte heller av lagen i dess nuvarande utformning.

Ett sätt att täcka in den omvandling som sker är att i 1 § lagen om hälso- och miljöfarliga ämnen efter andra stycket tillföra följande stadgande:

”Vad ovan sagts med tillämpning i fråga om gift eller vådligt ämne skall även gälla annat ämne som vid användning av nämnda produkter omvandlas till gift eller vådligt ämne.”

Min fråga är om jordbruksministern är beredd att föreslå en sådan ändring.

Slutligen, herr talman, noterar jag med tillfredsställelse att jordbruksministern och jag är helt ense om att alla ansträngningar måste göras för att begränsa användningen av kemiska ämnen i alla de situationer där de kan medföra skada på människor eller i miljön. De nya lagarna har varit i tillämpning förhållandevis kort tid. Vissa brister har påvisats, men med den uttalade ambitionen från jordbruksministrernas sida hyser jag förhoppningen att vad som på sina håll har kallats för hasarden med arbetskraften snart effektivt skall vara stoppad.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Jag har med glädje fäst mig vid vad som står i jordbruksministrernas svar om att produktkontrollnämnden skall vara aktiv. Jag vill nu späda på med ytterligare en fråga, nämligen vad denna aktivitet skall ta sig för uttryck.

När miljökontrollutredningen en gång i världen utredde dessa frågor talade våra vetenskapliga experter om för oss att det var möjligt, alltså inte alls oöverkomligt svårt, att göra upp en lista på de typer av ämnen som man i första hand borde inrikta sig på att kontrollera, alltså inte en rad speciella kemiska ämnen utan typer av ämnen. En kemist kan nämligen i någon mån se på ett ämne om det är risk för att det kan framkalla cancer eller inte. Vi hoppades då och uttryckte även den förhoppningen i utredningen att vi skulle få en sådan lista, så att man hade någonting som man kunde rätta sig efter och som forskningen i första hand skulle kunna inrikta sig på. Då riskerade man inte att utlämnas till ämnen om vilkas farlighet man fick en uppfattning först när man såg dem i rubriker över notiser om dödsfall, utan man kunde ligga före den utvecklingen.

Såvitt jag vet har emellertid inte den listan eller något liknande ännu kommit fram, och därför vill jag nu höra om jordbruksministern har några synpunkter på vad produktkontrollnämnden eventuellt borde göra i det avseendet.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Först och främst skall man väl här konstatera – som

Tisdagen den
19 november 1974

*Ang. kontrollen av
hälso- och miljöfar-
liga ämnen*

fru Theorin också gjorde – att detta är en relativt ny lagstiftning. Den har varit i kraft sedan den 1 juli 1973. Det är också en lagstiftning på ett i och för sig nytt område.

Jag var för någon vecka sedan med på ett miljöministermöte i Paris, där miljöministrarna inom OECD-länderna träffades och där det föreslogs ett aktionsprogram för miljövården inom OECD-området. Där tog man bl. a. upp just denna typ av frågor och uttalade i en rekommendation önskvärldheten av att de övriga länderna fick en produktkontrollagstiftning som överensstämmer med den som vi har här i Sverige. Vi har varit först med denna lagstiftning. Det är bara Japan och Schweiz som också har fått samma typ av lagstiftning. Detta gör att vi i nuvarande skede får dra hela lasset när det gäller att bemästra svårigheterna, alltså att dra i gång hela verksamheten, bygga upp en organisation för den och komma till rätta med hela underlaget som behövs för att fatta de beslut som man i och för sig önskar fatta. Självfallet har väl inte heller produktkontrollnämnden ännu på den korta tid som den har funnits till hunnit hitta sin definitiva form för arbetet, och inte heller har den hunnit få de resurser som är önskvärda och nödvändiga för att kunna arbeta fullt effektivt. Jag gör denna inledande reservation därför att jag tycker den är både rimlig och naturlig.

Fru Theorins frågor gäller i mycket hög grad just arbetsmiljösidan, bl. a. en fråga om hur man från arbetarskyddsstyrelsens sida skall tillämpa lagstiftningen, vidta åtgärder och utfärda bestämmelser för att skapa effektivitet i arbetet som har med arbetsmiljön att skaffa. Eftersom arbetsmarknadsministern också kommer att svara på några sådana frågor här i dag tänker jag inte fördjupa mig i den sidan av problemet, utan den kommer han att ta upp i sitt interpellationssvar.

Men fru Theorin ställde ett par direkta frågor som jag tycker att jag här bör svara på. Hon frågade om man kan överväga att produktkontrollnämnden får ett mera generellt bemyndigande att ingripa med förbud. Sakläget i dag är ju att förbud bara kan utfärdas av regeringen. Jag kan emellertid mycket väl tänka mig att överväga att ge utrymme för större möjligheter till generella ingripanden, om detta medverkar till att underlätta och effektivisera hanteringen.

Vidare frågade fru Theorin om jag anser att produktkontrollnämnden bör ingripa mot onödig förekomst av giftiga ämnen, och på den frågan vill jag svara ett klart ja. Hela andemeningen i mitt svar var att vi skall fortsätta att arbeta för att begränsa förekomsten av giftiga ämnen i miljön, i produkter och i alla de sammanhang där de kan vara till skada för människor och miljö.

Fru Anér frågade om jag visste vad som hade hänt med den lista som utredningen hade uttalat önskemål om att få till stånd och som skulle uppta de ämnen som man över huvud taget skulle kunna överväga att direkt förbjuda. Enligt vad jag har fått veta var experterna mycket tveksamma när det gällde möjligheterna att åstadkomma en sådan lista. Det behövdes, menade de, ett mer konkret underlag än vi för närvarande

har för att kunna göra upp en lista över de ämnen som generellt skulle kunna förbjudas. Men här liksom på detta område i övrigt gäller väl att man genom forskning och annan verksamhet i sammanhanget kan komma sanningen närmare och därmed hela tiden kan skärpa tillämpningen av bestämmelserna och begränsa förekomsten av för människor och miljö farliga ämnen i de varor vi producerar och konsumerar.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse den klart positiva inställning som jordbruksministern givit uttryck för i svaren på mina två första frågor om bemyndigande och om produktkontrollnämndens ingripande mot *onödigt* förekomst av ett ämne, som inte ansetts kunna totalförbjudas.

Jordbruksministern sade att det finns en hel del problem som skär över arbetarskyddslagen. Det är uppenbart att det är så. Jag påpekade också i mitt tidigare inlägg att det kan uppstå svårigheter på grund av att avgränsningarna i ansvarsområden inte är tillräckligt klara. Jag skall exemplifiera detta något. När det gäller Corium 50, det ämne som till 96 procent består av svavelsyra, är det arbetarskyddsstyrelsen som begärt produktkontrollnämndens ingripande, eftersom ämnet i huvudsak säljs till ensamförbrukare och därmed inte faller under arbetarskyddslagens tillämpningsområde. Enligt arbetarskyddsstyrelsens bedömning bör det vara produktkontrollnämndens sak att ingripa med anvisningar. Jag tror att en klarare avgränsning av arbetsområdena skulle vara en hjälp även för produktkontrollnämnden.

Jag skulle också vara tacksam för svar på den tredje frågan jag ställde till jordbruksministern, nämligen om jordbruksministern är beredd att föreslå en ändring i lagen, så att denna skulle komma att omfatta även det fall då ett icke giftigt ämne omvandlas till ett giftigt. Även om lagstiftningen på arbetsmiljöns område är relativt ny och även om vi i Sverige i detta fall som i många andra står främst på barriaderna är de av riksdagen stiftade lagarna – detta vill jag gärna understryka – så viktiga redskap för ansvariga myndigheter och tillsynsmyndigheter att de inte får uppfattas som skenlagar. Självfallet har lagarna ingen funktion om inte människorna använder sig av dem. Vi har kunnat märka att lagen om skyddsombudens rätt fått till resultat en aktiv medverkan från människorna på arbetsplatserna. Det är oerhört viktigt att så sker. Den oro på arbetsplatserna vi upplever tror jag bara är toppen på ett stort isberg av bekymmer som kommer att uppstå på grund av de kemiska ämnena. 80 procent av alla skador till följd av kemiska ämnen uppkommer i arbetsmiljön.

Det är människan i arbetsmiljön som i första hand drabbas. Och lagarna skall naturligtvis uppfattas som ett redskap för ansvariga myndigheters aktivitet när det gäller att skydda människorna. Jag har tolkat jordbruksministern så att vi är eniga på den punkten.

Överläggningen var härmed slutad.

Tisdagen den
19 november 1974

*Om åtgärder för att
minska hälsoriskerna
i produktionen*

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöill ordet för att besvara herrar *Henriksons* (s) och *Hermanssons* (vpk) den 16 oktober framställda interpellationer, nr 119 respektive 96, och anförde:

Herr talman! Herr Henrikson har frågat mig, om jag är beredd att lämna en redogörelse för min syn på vissa frågor rörande ökat skydd mot hälsofarliga ämnen i arbetslivet. Vidare har herr Henrikson frågat, när arbetsmiljöutredningen beräknas slutföra sitt arbete och om de frågor som upptagits i interpellationen kommer att bli föremål för förslag. Herr Henrikson har slutligen frågat mig, om jag är beredd att medverka till att – därest arbetsmiljöutredningens förslag kommer att dröja – de frågor som upptagits i interpellationen kan bli behandlade med förtur.

Jag vill först göra den allmänna deklARATIONEN att regeringen kommer att lägga in hela sin kraft på att i samverkan med parterna på arbetsmarknaden förbättra miljön i arbetslivet. Ingen möda får sparas i strävandena att åstadkomma riskfria och hälsosamma arbetsplatser. Därtill måste samverkansformerna i arbetslivet utvecklas så, att psykiska hälsorisker och utstöttningsprocesser motverkas. De steg som redan tagits i denna riktning i och med 1973 års arbetsmiljöreform, lagen om fackliga förtroendemän och trygghetslagstiftningen visar på våra strävanden.

Om jag därefter går över till att beröra de konkreta frågorna i interpellationen, så har herr Henrikson inledningsvis tagit upp frågan om arbetsgivarens ansvar och åligganden vid införande i arbetsprocessen av nya medel och metoder. Arbetsgivarna har ett klart ansvar för arbetstagarnas hälsa och säkerhet, inte bara vid införandet av nya medel och metoder i arbetsprocessen utan över huvud taget. Detta framgår klart av arbetarskyddslagen även i dess nuvarande utformning. Ett sådant ansvar kommer också till uttryck i lagen om hälso- och miljöfarliga varor som trädde i kraft den 1 juli 1973. Grundregeln i denna lag innebär att den som hanterar eller importerar hälso- och miljöfarlig vara skall vidta de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka att varorna får skadliga verkningar. Sedda tillsammans innebär dessa regler att arbetsgivaren har att kartlägga verkningarna av de medel som hanteras i arbetsprocessen och att vidta de skyddsåtgärder som behövs.

Arbetsmiljöutredningen arbetar intensivt med att utarbeta förslag till en ny lag om arbetsmiljön. En viktig fråga i det sammanhanget är samordningen mellan arbetarskyddslagstiftningen och produktkontrollagstiftningen. Lagen om hälso- och miljöfarliga varor har sin tillämpning såväl på omgivningsmiljön som på arbetsmiljön, såsom har framgått av det svar som jordbruksministern tidigare har lämnat. Vi har ännu inte nått upp till de intentioner som lagen ger uttryck för när det gäller kunskap om och kontroll av alla de nya ämnen och varor som finns i vår arbetsmiljö. Man skall minnas att lagen är ny och att vi befinner oss i ett uppbyggnadsskede som tar sin tid. I det fortsatta arbetet är det viktigt

att myndigheterna får tillgång till den information som finns hos importörer och fabrikanter och utifrån detta material kan bedöma hur ett ämne eller en vara bör introduceras och hanteras i vårt arbetsliv. Denna successivt skärpta attityd måste växa fram samtidigt som vi förstärker våra resurser för forskning och tillsyn. Jag vill erinra om att jag i min dåvarande egenskap av jordbruksminister i propositionen om produktkontrollagstiftningen framhöll att man vid den kommande revisionen av arbetarskyddslagstiftningen får ta upp frågan, om det behövs någon ändring när det gäller tillämpningsområdet för lagen. Jag betonade också att det kan bli anledning att se över frågan om produktkontrollens organisation i det sammanhanget.

Som en andra punkt i interpellationen har herr Henrikson tagit upp frågan om utformningen av instruktioner till personalen. Arbetsgivarna skall se till att de anställda informeras om aktuella skyddsfrågor. Arbetsgivarna skall också meddela skyddsföreskrifter och instruktioner. Av stor betydelse i detta sammanhang är de skyddsanvisningar som arbetarskyddsstyrelsen meddelar med stöd av arbetarskyddslagen. Jag vill här erinra om de personal- och andra resursökningar som arbetarskyddsmyndigheterna fått under de senaste åren, vilket möjliggjort en avsevärd ökning av anvisningsarbetet. Som exempel kan jag här nämna de nya anvisningarna med hygieniska gränsvärden för ca 150 olika ämnen. Listan över dessa gränsvärden innebär i fråga om en lång rad ämnen skärpta krav när det gäller luftföroreningar på arbetsplatserna. Vinylkloriden, som herr Henrikson nämnt i interpellationen, är med bland de ämnen där kraven skärps avsevärt. Beträffande flygbränslet MC 77 utreder arbetarskyddsstyrelsen för närvarande de misstänkta fallen, och även inom försvaret pågår omfattande undersökningar. Såväl arbetarskyddsstyrelsen som försvarets förvaltningsmyndigheter avser att inom den närmaste framtiden meddela särskilda föreskrifter i denna fråga. Själv bedömer jag informationsfrågorna som mycket angelägna. Jag syftar då på både information om forsknings- och utredningsresultat och arbetet med att ta fram och sprida kännedom om nya arbetarskyddsanvisningar. Det är viktigt att vi vid sidan av de officiella arbetarskyddsanvisningarna kan ge ut informationsmaterial som är mera lättillgängligt för såväl skyddsombud som de anställda i det dagliga arbetet.

Herr Henrikson har också frågat efter min syn på frågan om utprovning och kontroll av behövlig skyddsutrustning. Här vill jag som min mening framhålla att grundregeln bör vara att förhållandena på en arbetsplats så långt det över huvud taget är möjligt skall vara sådana att personlig skyddsutrustning inte skall behövas. I de fall där sådan utrustning ändå måste användas är det självfallet av stor vikt att arbetstagarna också använder sig av den. Erforderlig utrustning skall tillhandahållas av arbetsgivaren. Utprovningen och kontrollen av utrustningen övervakas av arbetarskyddsstyrelsen, som givit anvisningar härom. Det första kravet som måste ställas på personlig skyddsutrustning är givetvis att den skyddar mot de faror den är avsedd för. Det är emellertid enligt min mening

Tisdagen den
19 november 1974

*Om åtgärder för att
minska hälsorisker-
na i produktionen*

också viktigt att man försöker minska det obehag som användande av personlig skyddsutrustning kan medföra. Arbete på detta område pågår inom arbetarskyddsstyrelsen.

Den fjärde punkten herr Henrikson tar upp i interpellationen gäller arbetslokalers utformning och utrustning i fråga om evakuering och luftkonditionering liksom fortlöpande kontroll av dessa lokaler. Allmänna bestämmelser om arbetslokalers utformning, bl. a. i fråga om ventilation, meddelas av statens planverk i Svensk byggnorm. Denna håller för närvarande på att revideras, ett arbete i vilket arbetarskyddsstyrelsen deltar. Regler när det gäller punktuttagning på maskiner etc. meddelas av arbetarskyddsstyrelsen. Yrkesinspektionen har självfallet möjlighet att ingripa direkt i enskilda fall när det behövs för att tillse att arbetslokaler håller måttet i dessa avseenden. Jag vill också erinra om de skärpta regler som införts fr. o. m. i år och som innebär att yrkesinspektionen under medverkan av de anställda skall förhandsgranska arbetslokaler. De frågor herr Henrikson här tar upp är av utomordentligt stor betydelse. Det är självfallet ett elementärt krav att den luft man andas är så ren och fri från skadliga föroreningar som det över huvud taget är möjligt. Arbetsgivaren har en primär skyldighet att via instrument m. m. kontrollera luften i arbetslokalerna. Arbetarskyddsverket har därtill möjlighet att av arbetsgivaren kräva att särskilda undersökningar av luftförhållandena skall ske. Bestämmelser härom har utfärdats när det gäller damm som kan förorsaka silikos. Inom kort kommer styrelsen att utfärda nya föreskrifter för t. ex. asbest och styren. Av stor betydelse i detta sammanhang är också en regel i arbetarskyddskungörelsen – ny sedan den 1 januari 1974 – som innebär att skyddsombud kan begära undersökning av exempelvis luftförhållandena. Sker inte detta har skyddsombudet rätt att påkalla ingripande av yrkesinspektionen.

När det gäller herr Henriksons fråga om företagshälsovårdens organisation vill jag erinra om de överenskommelser som finns mellan arbetsmarknadens parter. Mot bakgrund av de ändringar i arbetarskyddslagen som trätt i kraft den 1 januari 1974 och som bl. a. innebär ett vidgat inflytande för de anställda när det gäller utformningen av arbetsmiljön pågår för närvarande överläggningar mellan LO och SAF om en revision av den centrala överenskommelsen i dessa frågor. Även arbetsmiljöutredningen kommer att behandla företagshälsovården. I avvaktan härpå är jag inte beredd att ta någon ståndpunkt i frågan.

När det gäller frågan om när arbetsmiljöutredningen kan beräknas avsluta sitt arbete vill jag svara att vi väntar utredningens slutbetänkande vid årsskiftet 1975-1976. Avsikten är att anordna en arbetsplatsremiss på samma sätt som gjordes med utredningens första betänkande. De frågor herr Henrikson tagit upp i sin interpellation kommer att behandlas av arbetsmiljöutredningen. Utredningen kommer också att ta upp en rad andra frågor, exempelvis arbetstidens förläggning, psykosociala problem i arbetsmiljön m. m. Det är av väsentlig betydelse att alla dessa frågor prövas i ett sammanhang, inte minst i samband med den arbets-

platsremiss som avses komma till stånd. Mot denna bakgrund och med hänsyn till den relativt korta tid som återstår innan arbetsmiljöutredningens slutbetänkande beräknas föreligga anser jag det vore olyckligt att nu bryta ut vissa frågor. Hela arbetet är så viktigt att det har förtur i vår allmänna reformplanering.

Låt mig slutligen ge några synpunkter på det skede av arbetsmiljöns reformering där vi just nu befinner oss. Liksom på andra områden dit reformverksamheten och intresset koncentreras kan det förefalla som om problemen tilltar i omfattning när vi griper oss an med att lösa dem. Det är uttryck för att uppmärksamheten successivt skärps och att tidigare inte upptäckta brister bringas i dagen. Men det står samtidigt helt klart att vi genom de organisatoriska reformer som följde av arbetsmiljöutredningens arbete i en första etapp gett fart och kraft åt ett omfattande konstruktivt skyddsarbete ute i arbetslivet. När massmedia rapporterar att ett skyddsombud ingripit på en arbetsplats och stoppat ett pågående arbete för att därigenom få rättelse så motsvaras det regelmässigt av tiotals och hundratals andra arbetsplatser där åtgärder vidtagits och rättelser kommit till stånd i mindre dramatiska former. Själva det förhållandet att skyddsombudens ställning förstärkts och att de i nödfall även kan stoppa ett arbete driver fram en intensivare och mer långsiktig skyddsverksamhet än vi varit vana vid.

När nu med stöd av arbetarskyddsfonden forskningen tillförs nya resurser så har det också mycket betydande verkningar på sikt. Vår kunskap om riskerna i arbetslivet och om vägarna att avlägsna dem vidgas.

När nu en omfattande utbildning på hela arbetsmiljöområdet kommer till stånd bland skyddsombuden så innebär det att mängder av ny kunskap förs ut till dem som direkt kan påverka arbetsmiljön.

När därför herr Henrikson frågar om min syn på dessa frågor så är jag optimistisk. Om jag ställer samman vad vi redan erfarit i fråga om en breddad bas för arbetsmiljöarbetet ute i företagen med pågående arbete att skapa en ny arbetsmiljölag och fördjupade former för de anställdas inflytande i företagen så bör det enligt min mening leda till att vi kommer att kunna skapa en tillfredsställande arbetsmiljö.

Herr talman! Herr Hermansson har frågat mig om vissa åtgärder för att minska hälsoriskerna i produktionen. På en del punkter har jag redan svarat herr Hermansson genom svaret till herr Henrikson, men herr Hermansson ställer fyra konkreta frågor.

Inledningsvis frågar herr Hermansson om regeringen avser att skärpa tillämpningen av lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor så att arbetsgivarna måste bevisa att såväl gamla som nya ämnen är ofarliga innan de får användas på arbetsplatserna.

Grundregeln i lagen om hälso- och miljöfarliga varor innebär att den som hanterar eller importerar hälso- och miljöfarlig vara skall vidta de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka att varorna får skadliga verkningar. Den nya lagen gäller vid sidan av arbetarskyddslagen. Det betyder att sådana allmänna restriktioner

Tisdagen den
19 november 1974

*Om åtgärder för att
minska hälsorisker-
na i produktionen*

tioner för användning av produkter som utfärdas med stöd av den nya lagen av arbetarskyddsmyndigheterna skall läggas till grund för deras bedömning och betraktas som minimikrav som under alla omständigheter måste uppfyllas. Arbetarskyddsmyndigheterna kan med stöd av arbetarskyddslagstiftningen meddela andra och strängare regler när det behövs för att uppfylla arbetarskyddets krav. Som jag redan nämnt i mitt svar på herr Henriksons interpellation angående ökat skydd mot hälsofarliga ämnen är det av stor vikt att få belyst samordningen mellan produktkontrollagstiftningen och arbetarskyddslagstiftningen.

Herr Hermansson har vidare frågat om jag vill ta initiativ till en ytterligare sänkning av de hygieniska gränsvärdena så att ingen skada på arbetaren uppkommer under ett helt yrkesverksamt liv.

Arbetarskyddsstyrelsen har nyligen gett ut en lista över hygieniska gränsvärden. Den innebär väsentliga ändringar i flera avseenden. Äldre gränsvärden hade formen av en rekommendation. De nya värdena har fått formen av en med stöd av arbetarskyddslagen meddelad anvisning. Den nya listan upptar ett betydligt större antal ämnen – ca 150 i stället för tidigare ca 75. Den innebär också i fråga om en lång rad ämnen betydligt strängare krav än tidigare. I dessa nya anvisningar tas också särskilt upp sådana ämnen som är cancerframkallande. Vissa ämnen har totalförbudits medan andra får användas endast enligt anvisningar från yrkesinspektionen. De nya gränsvärdena har satts så att arbetstagarna skall vara skyddade mot skador och besvär. Utgångspunkten har här varit att detta skall gälla även för långvarigt arbete, dvs. för ett helt arbetsliv. Samtidigt måste man emellertid hålla i minnet att den individuella variationen i känslighet är stor. Särskilt stor är denna skillnad givetvis när det gäller risk för allergi. Det ligger i sakens natur att personer med en utvecklad allergi för ett ämne ej bör utsättas för detta ämne.

Vi följer dessa frågor med stor uppmärksamhet. Arbete pågår för att få fram gränsvärden för ytterligare ämnen liksom för andra arbetsmiljöfaktorer såsom buller, belysning, klimat etc. Självfallet bör inte heller de nu gällande gränsvärdena betraktas som slutgiltiga utan är föremål för kontinuerlig prövning.

Herr Hermansson har i samband härmed också frågat mig om jag vill ta initiativ för att ge gränsvärdena en sådan juridisk status att de är ovillkorligen bindande. Jag har redan nämnt att de nu gällande värdena har fått formen av en arbetarskyddsanvisning. Det innebär bl. a. att när yrkesinspektionen i sin tillsynsverksamhet förelägger en arbetsgivare att vidta åtgärder för att sänka halten av luftföroreningar så sker detta med stöd av den nya anvisningen. Därmed blir gränsvärdet juridiskt bindande för arbetsgivaren. Om denne inte rättar sig efter yrkesinspektionens föreläggande kan vite eller straffpåföljd komma i fråga.

Herr Hermansson har vidare frågat mig om regeringen avser att vidta åtgärder för att arbetsmiljöfonderna omedelbart skall användas och för en sådan ändring av reglerna att de anställdas fackliga organisationer ges en ovillkorlig rätt att bestämma över fondmedlens användning.

Tisdagen den
19 november 1974

*Om åtgärder för att
minska hälsorisker-
na i produktionen*

Bestämmelserna har utformats så att företagen normalt kan utnyttja avsättningen till arbetsmiljöfonderna för arbetsmiljöförbättrande åtgärder redan från den 1 januari 1975. Regeringen har gett arbetsmarknadsstyrelsen i uppdrag att inom vissa ramar besluta om avsatta medel. Uppdraget gäller byggnads- och markarbeten i Sverige som påbörjas efter ingången av år 1975 samt anskaffning av maskiner och andra inventarier som levereras efter samma tidpunkt. Det sagda innebär att investeringarna kan komma i gång mycket snabbt. Utbetalning av fondmedlen från riksbanken till företagen kan ske tidigast den 1 juli 1975.

När det gäller förfoganderätten över fondmedlen vill jag framhålla att de anställda har ett avgörande inflytande över medlens användning. För att medlen skall få utnyttjas krävs att företags ansökan tillstyrks av en majoritet bland arbetstagens ledamöter i skyddskommittén eller företagsnämnden. En investering kan alltså inte komma till stånd utan att de anställda godkänner den. Jag är för min del helt övertygad om att de anställda kommer att bevaka sina intressen på ett sätt som innebär ett effektivt utnyttjande av fonderna.

Herr Hermansson har slutligen frågat mig om jag anser att företagshälsovården bör underställas landstingens huvudmannaskap och med kontroll av de arbetande över företagshälsovårdens utformning. Jag vill, precis som jag gjorde till herr Henrikson, erinra om den överenskommelse på företagshälsovårdens område som finns mellan parterna på arbetsmarknaden. Dessutom kommer arbetsmiljöutredningen att behandla frågan om företagshälsovård. I avvaktan härpå är jag inte beredd att ta någon ståndpunkt i frågan.

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Bengtsson för det utförliga svar som han har lämnat på min interpellation.

Innan jag övergår till att något kommentera svaret kan jag anknyta till vad herr Bengtsson inledningsvis deklarerar, att regeringen kommer att lägga in hela sin kraft på att i samverkan med parterna på arbetsmarknaden förbättra miljön i arbetslivet. Det är, herr Bengtsson, en deklARATION som naturligtvis förpliktar. Jag utgår ifrån att den successivt kommer att följas av konkreta åtgärder för att åvägabringa bättre förhållanden på våra arbetsplatser.

Såsom jag framhållit i interpellationen framstår självklart arbetsmiljöfrågorna som utomordentligt viktiga. De måste därför ägnas all den uppmärksamhet som är möjlig. Kemiska preparat av de mest skilda slag förekommer i produktionen, och jag har en känsla av att det sker i ökad omfattning. Naturligtvis är många av de här preparaten ofarliga för människan, medan andra bevisligen kan äventyra hälsan och leda till mycket allvarliga verkningar.

Skälet till att jag riktat mig till statsrådet Bengtsson är de mycket uppmärksammade förgiftningsfallen vid Saab-Scania i Linköping. Efter som undersökningar rörande verkningarna av reabränslet MC 77 och

Tisdagen den
19 november 1974

*Om åtgärder för att
minska hälsorisker-
na i produktionen*

av andra bränslen som varit aktuella i sammanhanget för närvarande pågår, dels genom Metallindustriarbetareförbundets och LO:s försorg, dels inom yrkesinspektionen, avser jag inte att diskutera frågan mera konkret.

I interpellationen har jag tagit upp ett antal punkter som det finns anledning att uppehålla sig vid. Den första handlar om arbetsgivarens ansvar och åligganden vid införande av nya medel i arbetsprocessen.

I det aktuella fallet förefaller det vara betydande brister när det gäller tillämpningen. Jag betraktar det som helt otillfredsställande att man kan – såsom har skett – nöja sig med att hänvisa till läkares bedömning och därmed anse sig vara befriad från att även på annat sätt pröva och kontrollera. Här har det inom loppet av några få år och inom en begränsad grupp av arbetare uppstått förgiftningsfall. Detta borde då rimligen ha givit anledning till ytterligare observans och efterföljande åtgärder. Detta så mycket mer som skyddsombudet vid upprepade tillfällen påtalat frågan och begärt ingripande, utan att skyddsombudet därför har kunnat bevisa någonting. Visserligen har vissa förbättringsåtgärder vidtagits, men det är uppenbart att de varit otillräckliga. Jag anser därför att arbetsgivarens ansvar ytterligare måste klarläggas och att det så långt möjligt bör tillskapas klara bestämmelser härför. I sitt interpellationssvar hänvisar arbetsmarknadsministern till lagen om hälso- och miljöfarliga varor vilken trädde i kraft den 1 juli 1973. Jag är medveten om att det förflutit en begränsad tid sedan dess och att vi därför inte kan bedöma huruvida lagen i sin nuvarande utformning är tillräckligt effektiv eller inte. Sedda tillsammans, säger arbetsmarknadsministern, innebär dessa regler att arbetsgivaren har att kartlägga verkningarna av de medel som hanteras i arbetsprocessen och att vidta de skyddsåtgärder som behövs.

Ja, herr statsrådet, jag är medveten om att det förhåller sig på det sättet, men tyvärr kan man misstänka att alla arbetsgivare inte har lagens innehåll och innebörd lika klar för sig som statsrådet och jag. Därför vill jag komplettera mina frågor och skjuta in: Kommer arbetsmiljöutredningen i sina förslag att beakta det som möjligen kan befaras, nämligen att redan befintlig lagstiftning på detta område inte fyller de krav vi numera ställer på sådan lagstiftning? Det framgår inte helt klart av svaret om arbetsmiljöutredningen befattar sig med den här punkten.

Den andra frågan jag tagit upp handlar om instruktion och information till personalen. Av de uppgifter jag fått rörande det aktuella fallet har det framgått att instruktion och information varit otillräckliga. Vissa arbetare säger sig inte ha känt till de risker man utsatt sig för. Den omständigheten att arbetsgivaren tydligen också har levat i okunnighet om riskerna finner jag inte vara något förmildrande i sammanhanget. Som jag redan sagt bör arbetsgivaren vid införande i produktionen av nya medel och metoder ha klarlagt eventuella verkningar och vidtagit betryggande åtgärder i förebyggande syfte. Alltså måste effektiv instruktion rörande handhavande av olika preparat alltid lämnas till berörd personal.

På den här punkten instämmer arbetsmarknadsministern med de syn-

---

Om åtgärder för att minska hälsoriskerna i produktionen

punkter jag gett uttryck åt i interpellationen. Han understryker vikten av att lämna instruktion till berörd personal och han nämner även att det numera har införts nya hygieniska gränsvärden för ungefär 150 olika preparat, en utökning av den listan till ungefär det dubbla gentemot tidigare. Jag är tacksam för att så har skett. När interpellationen lämnades för några veckor sedan hade dessa nya gränsvärden ännu inte publicerats, och jag är för min del tillfreds med att detta nu har skett.

När det gäller det speciella flygbränslet, MC 77, säger statsrådet att arbetarskyddsstyrelsen utreder de misstänkta fallen, vilket jag redan konstaterat. Det är bra att så sker. Jag hoppas emellertid att det inte bara skall handla om att klarlägga vad som hänt, utan framför allt att åtgärder kommer att vidtas för att förebygga uppkomsten av liknande problem i framtiden.

I en tredje punkt har jag tagit upp frågan om utprovning och kontroll av erforderlig skyddsutrustning. Om detta säger statsrådet att han för sin del anser att man så långt möjligt skall söka lösa dessa problem så att inte personlig skyddsutrustning behöver användas. Jag delar självfallet hans uppfattning eftersom skyddsutrustning ofta är besvärande. Men vi är väl ändå på det klara med att man i vissa lägen måste ha viss skyddsutrustning. En del arbetsprocesser kommer att vara sådana att jag föreställer mig att det kan vara svårt att klara skyddssidan via generella anordningar i lokalerna. Man har nått en bit på väg genom generella metoder, men jag anser att metoderna vid framarbetande av skyddsutrustning måste anpassas till den individuella situationen.

Här skulle jag på nytt vilja skjuta in ett par frågor till statsrådet: Kan man förvänta sig att arbetarskyddsstyrelsen och/eller regeringen tar ytterligare initiativ på detta område? Och vidare: Hur bör arbetsgivarens ansvar ges ett konkret innehåll? Jag är medveten om svårigheten att besvara dessa frågor på ett sätt som kan tillfredsställa dem som står ute i arbetslivet i den situation som är för handen och som närmast har föranlett min interpellation. Men även svåra frågor måste ju få sitt svar.

Den fjärde fråga jag tagit upp handlar om arbetslokalernas utformning och anpassning till den aktuella arbetsprocessen liksom utrustning för luftkonditionering och den fortlöpande kontrollen av dessa lokaler. Här kan man självfallet inte hänvisa till några generella metoder, utan varje konkret produktionssituation måste angripas utifrån sina egna villkor. I situationer där man arbetar med lättflyktiga preparat som är skadliga för människan måste man så långt möjligt arbeta med s. k. slutna system. Jag är naturligtvis medveten om att svårigheter av både praktisk och annan art kan finnas, men stråvan måste vara att under alla förhållanden skydda människan.

Statsrådet hänvisar i sitt svar till att när det gäller arbetslokalers utformning och utrustning finns regler utfärdade av statens planverk i Svensk byggnorm. Vidare säger statsrådet i sitt svar, och det finner jag vara värdefullt, att man för närvarande håller på att revidera dessa normer, ett arbete i vilket arbetarskyddsstyrelsen deltar. Av den passusen i svaret

Tisdagen den
19 november 1974

*Om åtgärder för att
minska hälsorisker-
na i produktionen*

utläser jag att man med hänsyn till de aspekter vi nu diskuterar skall söka skapa normer som så långt möjligt medverkar till förebyggande av skador.

Som femte och sista punkt har jag pekat på företagshälsovårdens organisation och frågan om anmälningsskyldighet till yrkesinspektionen. När det gäller företagshälsovården anser jag att organisationsformerna måste bli föremål för grundlig prövning, och av svaret framgår att så också sker. Av den diskussion som förts med anledning av de inträffade förgiftningsfallen framgår ganska klart att arbetstagarna inte är nöjda med nu rådande förhållanden. Vissa menar att en företagsläkare genom att han är anställd av företaget inte är lika obunden som om han hade annan huvudman.

På den här punkten säger statsrådet att det pågår överläggningar mellan Landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen om en revision av den centrala överenskommelsen, som just handlar om företagshälsovården, inbegripet företagsläkarna. Han säger vidare att även arbetsmiljöutredningen kommer att behandla företagshälsovården. Även om det förhåller sig på det här sättet vill jag gärna vid detta tillfälle anlägga några synpunkter på frågan.

Jag vill självfallet inte uttala något generellt misstroende mot företagsläkarna. De gör säkert ett bra jobb. Men redan den omständigheten att deras ställning, liksom frågan om deras opartiskhet, är ställd under diskussion utgör enligt mitt förmenande ett tillräckligt skäl att överväga en ändrad organisation på detta område. Arbetstagarnas ställning och möjlighet till påverkan måste stärkas i förhållande till vad som gäller för närvarande.

Så till frågan om anmälningsskyldighet från företag till yrkesinspektion och arbetarskyddsstyrelse. I det aktuella fallet vid Saab-Scania – som jag alltså har avhållit mig från att konkret ta upp – har framkommit att företaget, trots att man fick kännedom om reabränslets farlighet för flera år sedan, underlät att informera vare sig yrkesinspektionen eller de anställda.

Jag finner detta ytterst otillfredsställande. Även om företagsledningen i det aktuella fallet inte anser sig kunna spåra något samband mellan reabränslet och inträffade sjukdomsfall borde ett minimum av ansvarskänsla ändå ha givit anledning till kontakter både med berörd personal och med yrkesinspektionen. Eftersom detta tydligen inte alltid sker, finner jag det angeläget att så klara regler rörande ansvarsfördelningen skapas att man om möjligt kan förebygga uppkomsten av sådana skador som i det fall som föranlett denna interpellation.

Slutligen, herr talman, vill jag gärna instämma i den sista delen av interpellationssvaret, där statsrådet för en diskussion rörande det fortsatta arbetet. Det är bra att frågorna om arbetarskydd och arbetsmiljö anses så viktiga att de har förtur i vår allmänna reformplanering. Jag tror, herr talman, att det är ett besked som arbetstagarna sätter stort värde på, och jag tackar än en gång för svaret.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för arbetsmarknadsministerns svar på min interpellation. Svaren på de ställda frågorna borde emellertid ha varit mer precisa. Nu kan de i vissa fall sammanfattas med ett ja-så.

Först några allmänna reflektioner om sakiäget och herr Bengtssons bägge interpellationssvar. Jag noterar naturligtvis med tillfredsställelse deklARATIONEN att ingen möda får sparas i strävandena att åstadkomma riskfria och hälsosamma arbetsplatser. Det finns enligt min mening knappast någonting så motbjudande och barbariskt som att arbetare skall tvingas offra liv och hälsa för att kunna tjäna ihop till sin arbetsinkomst. Olycksfall och andra hälsoskador vållade av förhållandena i produktionslivet är ju ingen ny företeelse. Den fackliga rörelsen har länge drivit kravet på en arbetsmiljö utan hälsorisker, gentemot de kapitalistiska företagens profitintressen. Kampen har gällt såväl att komma till rätta med de klassiska olycksfalls- och hälsoriskerna, om jag får kalla dem så, som att söka stoppa de nya farliga ämnen som införs i olika produktionsprocesser. Praktiskt taget alla arbetargrupper är utsatta för svåra olycksfalls- och hälsorisker i arbetet, även om skadorna genom kemiska ämnen den senaste tiden tilldragit sig största uppmärksamheten. Det har redan nämnts hur de som arbetade med reabränslet MC 77 på Saab-Scania skadats och invalidiserats. Vi bör också erinra om avslöjandena från KemaNord, där arbetare sysselsatta med framställning av vinylklorid förgiftats och avlidit i levercancer.

Hur kan det komma sig att arbetare tvingas utföra sitt arbete under förhållanden som hotar och bryter ner deras hälsa, invalidiserar eller lem-lästar dem? Det är ju inte så att den vetenskapliga och tekniska utvecklingen eller behovet av nya produkter automatiskt *måste* medföra ökade hälsorisker i arbetet. Det är i stället produktionsprocessens kapitalistiska form som skapar riskerna för olycksfall och sjukdomar i samband med arbetet. En viktig roll spelar härvid den ökade arbetshetsen, som i sin tur är en direkt följd av kapitalägarnas jakt efter högsta möjliga profit. Profithänsynen får väga tyngre än hänsyn till arbetarnas hälsa. Därför brukas kemiska ämnen i produktionsprocesserna trots att deras oskadlighet inte kan garanteras eller deras skadeverkningar t. o. m. är kända sedan länge.

I det kapitalistiska samhället tjänar kapitalägarna pengar på att utnyttja arbetskraften så intensivt som möjligt. Nödvändiga skyddsåtgärder betraktas som något kostnadskrävande, som minskar vinsten. En god arbetsmiljö är därför något som lönarbetarna måste tillkämpa sig i strid mot företagsägarna. Arbetsmiljön är liksom andra arbetsplatsfrågor en kampfråga. Om man inte har denna realistiska utgångspunkt finns det risk för att man kommer fel och trots goda föresatser inte förmår lämna de nödvändiga bidragen till en lösning av arbetsmiljöfrågorna. Att förlita sig på samverkan med arbetsköparna är att bygga hus på lös sand.

Det är givet att man skall vara optimistisk om möjligheten att skapa en god arbetsmiljö. Det är ett viktigt både anständighets- och jämlik-

Nr 124

Tisdagen den
19 november 1974

Om åtgärder för att minska hälsoriskerna i produktionen

Tisdagen den
19 november 1974

Om åtgärder för att minska hälsoriskerna i produktionen

hetskrav. Men den avgörande kraften härvidlag är och måste vara arbetarrörelsens kamp mot kapitalägarna och deras makt. Det är här inte i första rummet fråga om tekniska eller vetenskapliga problem, det handlar om ekonomiska och politiska frågor. Det är heller inte bara så att dessa problem förefaller att tillta i omfattning, som arbetsmarknadsministern säger i sitt svar, därför att uppmärksamheten kanske mer än tidigare riktats mot dem. Samtidigt som det pågått ett reformarbete på arbetsmiljöområdet har antalet yrkesskador ökat avsevärt under 1974. En ökning noteras för varje månad fram t. o. m. september, som är den senaste månad för vilken jag erhållit uppgifter. För hela året t. o. m. september uppgår ökningen av yrkesskadorna till i runt tal 10 procent, eller från 85 000 till 93 000 personer. Enbart under september uppgick ökningen till inte mindre än 24 procent jämfört med samma månad året förut. Det är skrämmande siffror, och jag vill begagna detta tillfälle att efterhöra arbetsmarknadsministerns bedömning av orsakerna till denna kraftiga ökning av antalet yrkesskador och vad man snabbt kan göra för att motverka denna tendens.

Så till herr Bengtssons svar på mina frågor. Den första gällde om regeringen avser att skärpa tillämpningen av lagen om hälso- och miljöfarliga produkter så att arbetsköparna måste bevisa att såväl gamla som nya ämnen är ofarliga, innan de får användas på arbetsplatserna. Arbetsmarknadsministern svarar att arbetarskyddsmyndigheterna kan meddela andra och strängare regler när det behövs för att uppfylla arbetarskyddets krav. Jag tvingas tyvärr att tolka detta svar så att regeringen för sin del inte tänker ta något initiativ för att skärpa tillämpningen av lagstiftningen. I så fall beklagar jag i hög grad detta. En sådan skärpning liksom ökade resurser till produktkontrollnämndens verksamhet skulle vara ett bra stöd till fackföreningsfolkets kamp för en riskfri arbetsmiljö. Den viktiga frågan om bevisbördan för en produkts ofarlighet går herr Bengtsson helt förbi. Jag menar att det måste vara ett oavvisligt krav att arbetsköparen bevisar att ett ämne är ofarligt – naturligtvis med den begränsning vetenskapen i det aktuella läget har – innan det får användas på arbetsplatsen.

När det gäller frågan om de hygieniska gränsvärdena har vänsterpartiet kommunisterna under en lång följd av år krävt här i riksdagen och på annat sätt, att så låga hygieniska gränsvärden skulle fastställas att ingen skada på arbetaren uppkommer under ett helt yrkesverksamt liv. Den nya listan som givits ut av arbetarskyddsstyrelsen är ett framsteg jämfört med tidigare gällande rekommendationer. Men den avgörande frågan är ju om de värden som anges på den nya listan verkligen är så låga som hänsynen till arbetarnas hälsa kräver. På vilka grunder har de nya gränsvärdena fastställts? Har man enbart tagit hänsyn till medicinska faktorer eller har man också gjort avvägningar med hänsyn till ekonomiska skäl? Experter har offentligt ställt dessa frågor, men det har inte givits några tillfredsställande svar.

Jag vill erinra om att i flera länder har man betydligt lägre gränsvärden

för olika ämnen än de som fastställts även i den nya listan från arbetarskyddsstyrelsen. Jag har i min hand, för att ta ett exempel, en förteckning över gränsvärden enligt de regler som gäller i Sovjetunionen för ett tjugotal ämnen. Jag skall peka på några exempel från listan för att visa de skillnader som föreligger.

Vad beträffar aceton låg gränsvärdet i Sverige tidigare vid 2 400 mg per kubikmeter luft. Gränsvärdet har nu sänkts till hälften eller 1 200 mg. I Sovjetunionen har man gränsvärdet 200 mg, alltså bara en sjättedel av det svenska.

Vad beträffar metanol har man i den nya listan inte gjort någon förändring av gränsvärdet, som är 260 mg. I Sovjetunionen har man bara 51 mg eller ungefär en femtedel av det svenska värdet.

För butanol hade man tidigare ett gränsvärde på 300 mg. På den nya listan är gränsvärdet 150 mg eller hälften av det tidigare. I Sovjetunionen har man ett gränsvärde på bara 10 mg eller en femtondel av det svenska värdet.

Vad gäller trikloretylen har man inte gjort någon förändring jämfört med den tidigare listan. I Sverige har man ett gränsvärde på 160 mg. I Sovjetunionen är gränsvärdet bara 10 mg eller en sextondel av det svenska.

För etylacetat hade man tidigare i Sverige gränsvärdet 1 400 mg. Man har nu sänkt det till 1 100 mg. I Sovjetunionen har man ett gränsvärde på bara 200 mg eller mindre än en femtedel av det nya svenska gränsvärdet.

Alla dessa värden ligger betydligt lägre än de nya svenska värdena, och jag måste därför ställa frågan: Vilken är förklaringen till denna skillnad? I målsättningen för det sovjetiska systemet med hygieniska gränsvärden säger man nämligen ungefär samma sak som arbetsmarknadsministern här framhållit i sitt anförande. Jag citerar ur den ryska texten, som översatts och publicerats i nr 11 av tidningen Metallarbetaren detta år: "Arbetaren ska kunna arbeta hela sitt aktiva liv utan att få sjukdomar eller avvikelser från det normala tillståndet, vilka kan upptäckas med sådana medicinska metoder som finns tillgängliga. Skador ska varken kunna uppstå under den tid arbetaren jobbar eller efter det han slutat exponeras genom att t. ex. byta jobb." Jag skulle tro att herr Bengtsson kan godkänna denna allmänna målsättning för de hygieniska gränsvärdena, eftersom den ligger nära det han själv sade i sitt interpellationssvar. Men varpå beror då den stora skillnaden i många fall mellan de sovjetiska och de svenska gränsvärdena. Är de sovjetiska värdena alldeles på tok för låga? Är de svenska värdena fortfarande för höga? Det är ju den viktiga frågan för de arbetare som utsätts för de ämnen det gäller.

Jag har också frågat om arbetsmarknadsministern vill ta initiativ för att gränsvärdena skall få sådan juridisk status att de är ovillkorligen bindande. Herr Bengtsson svarar att om yrkesinspektionen förelägger en arbetsgivare att vidta åtgärder för att sänka halten av luftföroreningar, blir gränsvärdet juridiskt bindande för arbetsgivaren. Om denne inte rättar

Tisdagen den
19 november 1974

*Om åtgärder för att
minska hälsorisker-
na i produktionen*

sig efter föreläggandet kan vite eller straffpåföljd komma i fråga. Jag menar att man måste gå längre. Gränsvärdena skall inte vara juridiskt bindande först sedan yrkesinspektionen sagt sitt. Arbetsköparna skall vara skyldiga att se till att de inte överskrider de satta gränsvärdena. Skyddsombuden t. ex. skall kunna hävda att gränsvärdena skall vara bindande och kontrollera detta.

När det gäller de anställdas inflytande över användningen av arbetsmiljöfonderna får skyddskommittén eller företagsnämnden nu endast godta eller förkasta förslag till användning. Vi menar att de anställdas fackliga organisationer skall ha en ovillkorlig rätt att bestämma över fondmedlens användning. Om de väcker ett förslag och det finns en majoritet för det i skyddskommittén eller företagsnämnden, så skall det genomföras. Detta är någonting annat, och först då kan man garantera att pengarna verkligen kommer till rätt användning.

Min fråga om arbetsmarknadsministern anser "att företagshälsovården bör underställas landstingens huvudmannaskap och med kontroll av de arbetande över företagshälsovårdens utformning" vill herr Bengtsson i dag inte besvara. Detta är ett viktigt krav, men det är inte särskilt nytt. Det har upprepade gånger framförts av vårt parti här i riksdagen, i landstingen och i de fackliga organisationerna. Många fackliga organisationer har ställt sig bakom kravet. Och detta viktiga krav har förstärkts av det sätt på vilket en del företagsläkare har handlagt frågor om liv eller död för arbetarna. Lösningen av detta problem måste påskyndas, så att företagsläkarna får en ställning som är helt oberoende av företagen.

Slutligen vill jag, herr talman, kraftigt understryka det krav som reses av allt fler fackliga organisationer och som formulerades bl. a. av Målareförbundets kongress i höstas, nämligen att det måste skapas ett självständigt och oberoende fackligt arbetsmiljöinstitut som drivs av fackföreningsrörelsen och som stöder arbetarnas kamp för en tillfredsställande arbetsmiljö. Fackföreningsfolket måste – det visar erfarenheten – ha en egen, oberoende expertis på olika områden för att utveckla det kunskapsunderlag som behövs och över huvud taget öka möjligheterna att hårdare föra kampen för en bra arbetsmiljö. Till ett sådant oberoende arbetsmiljöinstitut borde statsmakterna enligt vår mening kunna ge väsentliga ekonomiska bidrag.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Att herr Hermansson skulle godkänna mina svar på hans frågor var inte min tro. Jag skall i kväll ytterligare kommentera det svar jag har lämnat honom, men först vill jag ta upp ett resonemang som han förde, nämligen att det här med arbetsmiljö inte är någon teknisk fråga utan har med den kapitalistiska produktionsprocessen att göra. Vore det så enkelt att klara miljöproblemen, förstår jag inte varför Kina har haft en delegation hos oss för att studera miljöfrågor och varför en rad andra länder har skickat hit folk för att se hur vi tekniskt löser våra miljöproblem.

Jag anser alltså att frågan om arbetsmiljön är en mycket viktig teknisk fråga, som oftast har tekniska lösningar.

När det gäller det ökade antalet yrkesskador enligt statistiken i år vill jag erkänna att jag först också blev skadad av den statistiska ökningen. Vi håller på att undersöka hur denna ökning kommer sig, men vi har länge vetat att den statistik över yrkesskador som redovisas i själva verket bara är toppen av ett isberg. Många människor anmäler nämligen inte sina sjukdomar som yrkesskador, eftersom det inte påverkar ersättningen. Vi har länge talat om att det är väldigt viktigt att skadan, även om den blir kortvarig, anmäls såsom yrkesskada i sjukstatistiken. Men vi håller på att undersöka den frågan, och när vi är färdiga med dessa uppgifter får vi se om det här kanske inte är ett tecken på att yrkesskadorna ökar utan ett tecken på att statistiken har förbättrats. Jag vet alltså inte med bestämdhet i dag hur det ligger till med den frågan.

När det gäller bevisbördan vid bedömningen av om ett ämne är farligt eller inte farligt, innebär ju produktkontrollagen att när man på goda grunder misstänker att ett ämne är farligt, äger myndigheterna rätt att förbjuda ämnet eller föreskriva stränga bestämmelser för hur ämnet skall hanteras. Om producenten vill framställa ämnet, ligger hela bevisbördan på honom. Då är det han som har att bevisa att misstanken är ogrundad. Jag fäster herr Hermanssons uppmärksamhet på att när vi tog lagen här i riksdagen, reserverade sig centern och moderaterna mot detta och ansåg att det var att gå för långt.

Nu erkänner jag att vi ännu inte effektivt har byggt ut apparaten kring denna lagstiftning. Men det är alldeles klart att vi undan för undan skall skärpa oss här, så att syftet med lagstiftningen uppnås perfekt.

När det gäller sänkningen av de hygieniska gränsvärdena noterar jag med glädje att herr Hermansson såväl i sin interpellation som i sitt inlägg här har anfört detta såsom ett framsteg.

Herr Hermansson talade i sitt anförande hela tiden om att man i andra länder har lägre gränsvärden. Som exempel anförde han Sovjetunionen, och han frågade om värdena där är på tok för låga eller om våra värden är på tok för höga. Jag har naturligtvis i mitt umgänge med ministerkolleger från Sovjetunionen och andra öststater diskuterat dessa ting, och vi har försökt undersöka vad skillnaden beror på. Nu kan man naturligtvis mäta gränsvärdena på olika sätt. Det är inte alls säkert, herr Hermansson, att man i Sovjetunionen mäter likadant som vi gör i Sverige. Om vi säger att gränsvärdena skall vara så och så många ppm i inhalationsområdet, så är det ett helt annat gränsvärde än om detta värde får förekomma i hela arbetslokalen, som fallet är i Sovjetunionen.

Internationella jämförelser mellan gränsvärden är alltså rätt ointressanta om man inte samtidigt redovisar hur mätningen sker, och jag vågar påstå att de gränsvärden vi har kommit fram till hävdar sig gott mot de gränsvärden som nu finns i Sovjetunionen och andra stater.

I fråga om juridisk status på dessa gränsvärden svarade jag i min interpellation, herr Hermansson, att det här har skett en ändring från en

Tisdagen den
19 november 1974

*Om åtgärder för att
minska hälsorisker-
na i produktionen*

rekommendation till anvisningar. Om man säger att gränsvärdet skall vara så och så, har skyddsombudet självfallet rätt att påtala att man inte håller gränsvärdet, och så blir det ett ingripande. Det ligger i sakens natur, när bestämmelser om gränsvärdena har fått den här utformningen.

Jag tror att de fackliga organisationernas företrädare då det gäller arbetsmiljöförfattarna ser till att dessa författningar kommer att användas på ett riktigt sätt. Alla rapporter vi får tyder på att det är de anställda som genom sina representanter i företagsnämnden föreslår vilka åtgärder man skall vidta.

Det sista kravet som herr Hermansson ställer är att företagshälsovården skall komma under landstingets huvudmannaskap. Jag är inte beredd att ta ställning till den frågan, men eftersom herr Hermansson ändå menar att fackföreningsrörelsen på alla punkter bör ha ett avgörande inflytande, så får vi lyssna på vad man säger där. Man är från fackföreningsrörelsens sida inte alls tilltalad av att låta landstinget bli huvudman för företagshälsovården. Det innebär inte att man inte vill ha inflytande över företagshälsovården. Men man kan exempelvis mycket väl tänka sig att skyddskommittén blir huvudman för företagshälsovården och att de anställda har sådant inflytande där att man tillfredsställer deras önskemål. Därvidlag menar jag emellertid att vi skall avvakta vad som händer vid de förhandlingar som pågår mellan LO och SAF och dessutom se vad som blir resultatet av arbetsmiljöutredningen.

Med anledning av herr Henriksons inlägg vill jag göra några kommentarer.

Jag har redan svarat herr Hermansson när det gäller företagshälsovården, och jag har samma svar att ge herr Henrikson: Landsorganisationen håller på med den här frågan.

När det gäller konkreta åtgärder som måste vidtas undan för undan, så är det klart att arbetsgivarens ansvar är mycket stort. Men genom skyddsombudens nya status enligt arbetarskyddslagen har skyddsombuden fått större möjligheter att se till att arbetsgivaren följer bestämmelserna och också att se till att det blir effektiv information till de anställda.

Vad beträffar lagen om hälsofarliga varor och den lagens förhållande till arbetarskyddslagen så har ju arbetsmiljöutredningen att se på denna fråga. Vi bedömer detta såsom mycket angeläget, och jordbruksministern och jag kommer inom den närmaste framtiden att ha överläggningar med berörda myndigheter – arbetarskyddsstyrelsen, naturvårdsverket och produktkontrollnämnden – för att få fram vad man ytterligare kan göra i syfte att effektivisera övervakningen och efterlevnaden av denna utomordentligt viktiga lag.

Herr Henrikson tog också upp frågan om flygbränslet. Där sker ju ett väldigt pådrag med utredningar för att se vad som skett, och det är alldeles klart att syftet är att ge oss information och kunskaper, så att vi genom fortsatta åtgärder kan komma till rätta med problemet.

I fråga om skyddsutrustningar har jag faktiskt i mitt interpellationssvar

givit besked om att det är arbetsgivaren som har skyldighet att tillhandahålla skyddsutrustning, i de fall där man måste ha sådan. Jag håller helt med herr Henrikson om att det kommer att finnas fall då man måste ha skyddsutrustning. Arbetarskyddsstyrelsen forskar rörande detta på olika områden för att skyddsutrustningarna skall kunna bli så behagliga som möjligt för dem som tvingas bära dem, men det är klart att det är arbetsgivaren som skall finansiera skyddsutrustningen.

Därmed tror jag att jag har besvarat de frågor som herr Henrikson ställde.

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! Med anledning av de kommentarer till mina frågor som herr arbetsmarknadsministern gjorde vill jag säga att jag är medveten om att skyddsombuden nu har fått nya och väsentligt utvidgade befogenheter. Bl. a. har de möjlighet att stoppa en arbetsprocess om de finner att processen innebär risker för dem som arbetar i processen. Men även om det förhåller sig på detta sätt är inte beslutet att stoppa processen i och för sig den lösning som man kan förlita sig på, utan det är endast en temporär åtgärd som måste följas av något mera konstruktivt. Jag menar naturligtvis att skyddsombuden skall använda sig av denna sin möjlighet, men man måste ändå gå vidare. På den punkten är väl alla överens.

Arbetsmarknadsministern påpekar att arbetsmiljöutredningen – som det för övrigt står i svaret – arbetar med flera, för att inte säga alla de frågor som jag berört i interpellationen. Vad jag velat förvissa mig om är emellertid att det förhåller sig på det sättet, och jag är alltså tillfreds med det besked som lämnats på den punkten.

När det gäller MC 77 och dess verkningar finner jag att vi även på den punkten är eniga om att den utredning som nu sker syftar till att åtgärder skall vidtas.

Låt mig slutligen, herr talman, eftersom jag inte berörde det tidigare, säga några ord om handläggningen av dessa frågor fortsättningsvis. Jag har ju ifrågasatt om man ändå inte borde överväga att behandla vissa av frågorna med förtur. Jag är även på den punkten tillfreds med och har förståelse för de synpunkter som har lämnats i interpellationssvaret. Jag delar uppfattningen att dessa frågor om möjligt bör behandlas och lösas i ett sammanhang. Inte minst med hänsyn till den remissomgång som nämns i svaret finns det anledning att arbeta utifrån de förutsättningarna.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag uttrycka förhoppningen att den omständigheten att vi nu får avvakta arbetsmiljöutredningens samlade förslag inte kommer att innebära att det blir ett alltför långt dröjsmål innan vi kan se en lösning på de frågor som enligt mitt förmenande ännu inte är lösta.

Tisdagen den
19 november 1974

Om åtgärder för att minska hälsoriskerna i produktionen

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall inte kommentera det avsnitt i arbetsmarknadsministrerns anförande där han sade att han inte hade väntat sig att jag skulle godkänna hans svar. Jag tror att det mycket väl skulle vara möjligt för herr Ingemund Bengtsson att skriva ett interpellationssvar i dessa frågor som jag kan godkänna. Jag har alltså inte framställt interpellationen därför att jag väntat mig ett oacceptabelt svar, utan naturligtvis har jag gjort det för att få ett positivt svar som jag – och jag tror också de som jobbar med farliga ämnen och i farliga situationer – kan anse tillfredsställande. Men detta är en bagatell.

När det gäller vad som är det avgörande för möjligheterna att lösa dessa problem sade jag att det inte i främsta rummet eller i första hand är en fråga om teknik och vetenskap. Vi har på en rad områden en så utvecklad teknik och en så framstående vetenskap att det bara handlar om att tillämpa kunskaperna. Nej, det avgörande är, menar jag, att man ser dessa problem sådana som de verkligen är, nämligen som maktfrågor ute på arbetsplatserna. Och jag vill fråga arbetsmarknadsministern om inte han också i grund och botten har den uppfattningen att frågan om en bättre arbetsmiljö är en maktfråga. Jag tror att man måste ha den utgångspunkten, om man realistiskt skall gripa sig an med problemen.

Beträffande den nya lagen om miljöfarliga ämnen sade herr Bengtsson sedan att vi skall skärpa oss undan för undan. Det var just en sådan skärpning som jag efterlyste, och jag får väl ta detta senare uttalande som ett mera positivt besked än det som lämnades i det ursprungliga interpellationssvaret. Men jag vill peka på de många problem som finns där och belysa dem med två citat, som jag också tog med i min interpellationstext. Det första är ett uttalande av ingenjör Egon Magnusson, LO-specialist på arbetarskyddsfrågor. Han säger så här i anslutning till de tragiska händelser som inträffat på olika arbetsplatser: "Det finns enormt många fler och allvarigare kemiska risker på arbetsplatserna än de som kommit fram. --- På många håll arbetas det fortfarande med för höga doser av ämnen vi vet är skadliga."

Men om så är förhållandet måste man ju dra den slutsatsen att vår nuvarande lagstiftning antingen inte tillämpas på ett riktigt sätt eller också inte är tillräckligt långtgående – eller möjligen att det saknas resurser för att effektivt tillämpa lagstiftningen och dess normer.

Det andra uttalandet är av generaldirektör Gunnar Danielsson, chef för arbetarskyddsstyrelsen. Han säger så här: "Vi får tyvärr räkna med fler yrkesskador orsakade av kemiska ämnen. Det är en följd av att samhället inte kan klara sig utan dessa ämnen, men också en följd av forskningens framsteg. --- Att testa varje nytt ämne ur alla synpunkter är dock en praktisk omöjlighet, eftersom det rör sig om 1 000-tals ämnen som växer fram efter hand."

Detta synes mig vara en mera pessimistisk uppfattning än den som arbetsmarknadsministern här har givit uttryck för. Men å andra sidan vill jag säga att jag vill inte godkänna den filosofi, om jag får kalla den

så, som finns uttryckt i dessa satser ur en intervju med generaldirektören för arbetarskyddsstyrelsen. Jag tycker icke att man kan acceptera tankegången att vi måste räkna med flera yrkesskador orsakade av kemiska ämnen. Man måste i stället ha målsättningen att stoppa och förhindra en sådan utveckling.

Så till diskussionen om de hygieniska gränsvärdena i olika länder! Herr Bengtsson hänvisade till sitt umgänge med ministerpresidenter och andra. Fackliga delegationer, nu senast från TCO, som varit i Sovjetunionen och besökt arbetsplatserna där har uttalat sin tillfredsställelse över det strikta sätt på vilket man där tillämpar normerna för hygieniska gränsvärden. Jag är inte en sådan specialist på dessa frågor att jag vare sig kan dementera eller bekräfta arbetsmarknadsministerns påstående att man där inte mäter på samma sätt. Men nog förvånar det mig något, eftersom skillnaderna i hygieniska gränsvärden är så stora; de svenska gränsvärdena för vissa ämnen är 5–15 gånger högre än de sovjetiska. Detta kan väl knappast bara ha att göra med själva mättekniken utan måste säkert bero på andra fenomen.

Jag skulle vilja vädja till arbetsmarknadsministern – som har de tekniska möjligheterna till det – att undersöka de differenser som finns när det gäller hygieniska gränsvärden. Jag tror att det skulle vara välgörande om vi fick en klagörande jämförelse mellan principerna för att bestämma de hygieniska gränsvärdena i Sverige och de principer man tillämpar i andra länder. Man behöver inte bara ta de bägge länder som jag anförde som exempel. Det finns experter – jag vill hänvisa exempelvis till uttalanden av docent Robert Olin vid karolinska institutet – som hävdar att de gränsvärden som har fastställts i Sverige inte uteslutande bygger på medicinska och hygieniska värderingar utan att de är "ekonomiskt hygieniska", som jag tror att han uttryckte det. Det vore mycket värdefullt att också få den frågan belyst, om man gör en sådan här undersökning av principerna för hygieniska gränsvärden i olika länder.

På en punkt vill jag konkret säga att den nya listan inte är tillfredsställande. Det finns en rad ämnen upptagna, om vilka man säger att användningen av dem är förenad med cancerrisk men för vilka gränsvärdet fortfarande inte är nere vid noll. Jag tycker att detta är en åtgärd som man snabbt kunde vidta. När det gäller ämnen som är cancerframkallande borde det vara rimligt att man inte accepterar något annat gränsvärde än just noll.

Till sist bara några ord om företagsläkarnas ställning. Herr Bengtsson säger att man skall lyssna på fackföreningsrörelsens uppfattning i frågan. Det tycker jag också att man skall göra. Jag har sett en rad uttalanden och hört en rad synpunkter från lokala fackföreningar som varit mycket kritiska mot det nuvarande systemet. Jag har för min del inga invändningar, om man kan finna en annan huvudman än landstingen. Men det är så att landstingen samordnar sjukvården ute i länet, och det kunde därför vara praktiskt att de står som huvudmän. Vi menar att de anställas fackliga organisationer samtidigt måste ha ett avgörande inflytande över

Tisdagen den
19 november 1974

*Om åtgärder för att
minska hälsorisker-
na i produktionen*

hur företagsläkarna arbetar.

Jag är däremot inte beredd att förorda den lösning som arbetsmarknadsministern nämnde, nämligen att skyddskommittéerna skulle stå som huvudmän. De är samarbetsorgan mellan arbetsköpare och arbetare, och de har inga beslutande funktioner. Rimligare är i stället att de fackliga organisationerna på arbetsplatsen, fackföreningar eller fackklubbar, står som huvudmän och har den avgörande beslutanderätten när det gäller företagsläkarnas arbete. Men det helt avgörande är att man snabbt finner en metod för att flytta läkaren ut ur den, skall vi kalla det stabsfunktion som han för närvarande har i företagsledningen och i stället göra honom till en specialist som arbetar på uppdrag av de anställda och i deras intresse. Det är ju de som skall ha nytta av företagsläkarens arbete.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Då har vi ändå kommit en bit på väg mot att bli överens. Fackföreningsrörelsen är bestämd motståndare till att ta in hälsosjukvården i landstinget, utan man vill ha den kvar på de stora arbetsplatserna, där man förutom allt annat som finns på arbetsplatserna har tillgång till läkare, tekniker, ergonomer och sjuksköterskor, som kan leva sig in i de anställdas problem. Det är ju arbetsmiljöproblemen man vill komma åt, och därför är landstinget inte den lämpliga huvudmannen. – Detta är den synpunkt som förts fram från fackligt håll.

Jag skall inte här diskutera läkarens ställning eller om han får sin avlöning per postgiro från landstinget eller från företaget – det spelar mindre roll. Även om landstinget blir huvudman är det ju fråga om en och samma läkare, och är han opålitlig, blir inte förhållandet annorlunda genom att huvudmannskapet ändras. Det viktigaste är emellertid att hela företagshälsovården knyts till arbetsplatsen, eftersom det är där den skall göra nytta. Att de anställda skall ha direktinflytande är självklart; jag är helt överens med herr Hermansson på den punkten. Men dessa önskemål kan mycket väl tillgodoses genom att man låter skyddskommittén ta hand om verksamheten, om man nämligen bestämmer sig för att de anställda skall ha majoritet i skyddskommittén. Det är således inget olösligt problem.

När det gäller de internationella jämförelserna av hygieniska gränsvärden finns en hel mängd sådana uppgifter – som vi självfallet studerar – att tillgå inom Världshälsoorganisationen, Internationella arbetsorganisationen och andra organ. Det är dock litet svårt att erhålla uppgifter från vissa stater, varför man måste höra sig för på ort och ställe. Jag kan naturligtvis inte, herr Hermansson, så att säga på vetenskapliga grunder avgöra om de här hundratals hälsofarliga ämnena har åsatts de rätta gränsvärdena, utan jag måste utgå från att den prövning genom tekniska undersökningar osv. som ägt rum är tillfredsställande. Det innebär emellertid inte att listan är fullständig eller att vi skulle ha slutfört detta arbete, utan vi skall naturligtvis gå vidare.

Att jag blev litet purken därför att herr Henrikson betraktade mitt

svar som ett ja så berodde på att jag tyckte att jag hade varit positiv i mitt svar till både herr Henrikson och herr Hermansson. Jag har aldrig sagt att vi har löst våra arbetsmiljöproblem eller att förhållandena på svensk arbetsmarknad är tillfredsställande för de anställda. Jag har hållit många föredrag, där jag berättat om vilka problem vi har på svensk arbetsmarknad och hur oändligt mycket vi måste göra innan vi uppnår en tillfredsställande situation för de anställda, men jag har ändå skyldighet att såsom huvudansvarig tala om vad vi gör och vad vi tänker göra för att lösa de olika problemen.

Det är klart att detta också är en maktfråga; jag skall ge herr Hermansson rätt i det. Men vi har också undersökt vad som har skett under de senaste åren genom den lagstiftning som vi har genomfört. Skyddsombuden har fått utomordentligt stor makt, där internationella jämförelser utfaller till vår förmån. De har fått en status som väl var helt otänkbar under den tid då jag själv var skyddsombud. De kan alltså ingripa och vid behov även stoppa driften i ett företag. Själva den rätten – denna makt som ligger i skyddsombudens hand – har betytt mycket och gjort att många miljöproblem på arbetsplatserna kunnat lösas, så visst är det en fråga om makt. Det är ju makt vi försöker ge skyddsombuden och de anställda, men kom inte och säg att detta inte skulle vara en teknisk fråga – då reagerar jag likväl!

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Även om arbetsmarknadsministern blev purken över min värdering av vissa delar av hans svar tyckte jag faktiskt inte att han sade någonting alls i vissa delar av svaret. Jag ställde naturligtvis detta i kontrast mot vad jag känner till om herr Bengtssons intresse för arbetsmiljöfrågorna, vilket han här senast också själv ville vitsorda.

Jag skall inte förlänga debatten så mycket mera – det är bara ett par frågor som jag skulle vilja ta upp.

Jag begär naturligtvis inte att herr Bengtsson skall uttala sig som statsråd om samtliga de 150 gränsvärden som finns upptagna i de anvisningar som utfärdades av arbetarskyddsstyrelsen i oktober detta år. Vad jag frågade om och ville att han skulle undersöka och kanske så småningom säga sin mening om var vilka principer som har legat till grund när man har kommit fram till just dessa gränsvärden. Är det uteslutande medicinska, hygieniska skäl som bildar grundvalen eller har man, som experter på arbetsmiljöfrågor och hygieniska frågor har sagt, gjort en kombination av ekonomiska och hygieniska hänsynstaganden? Det är mycket viktigt att veta det för bedömningen av de gränsvärden som finns upptagna i anvisningarna, vilka tills vidare är det grundläggande dokumentet för arbetet med dessa frågor.

Det är riktigt att vi på olika sätt, bl. a. genom att länge föra fram kravet på vetorätt för de fackliga organisationerna när det gäller skyddsfrågor på arbetsplatserna och arbetsmiljöfrågorna, har medverkat till den ökning av skyddsombudens maktställning som har genomförts och som

Tisdagen den
19 november 1974

*Om förbud mot
registrering av
strejkande arbetare*

jag hälsar med mycket stor tillfredsställelse. Det är ett steg framåt till lösning av de viktiga arbetsmiljöfrågorna. Men samtidigt tror jag att man skall vara medveten om att mycket återstår att göra. Det är ett mycket stort reformarbete som ligger framför oss på detta område. För att genomföra det reformarbetet måste man ha den realistiska inställningen att det är maktfrågorna som ligger i botten. Herr Bengtsson har nu för andra gången något felciterat mig. Jag har inte sagt att lösningen av problemen inte har med teknik och vetenskap att göra – jag har sagt att dessa frågor inte i första hand är tekniska och vetenskapliga. Det grundläggande är maktfrågan på arbetsplatsen. Flyttar man inte fram de fackliga organisationernas, arbetarnas, maktställning och positioner får vi heller aldrig någon bra lösning av arbetsmiljöfrågorna så att det kan skapas en tillfredsställande arbetsmiljö.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om förbud mot registrering av strejkande arbetare

Herr arbetsmarknadsministern BENGSSON erhöll ordet för att besvara herr *Hagbergs* i Borlänge (vpk) den 16 oktober framställda interpellation, nr 102, och anförde:

Herr talman! Herr Hagberg i Borlänge har frågat mig om jag anser att registrering av strejkande arbetare är förenlig med gällande arbetslagstiftning och, om så inte är fallet, om regeringen är beredd att lägga fram förslag till lag varigenom sådan svartlistning förbjuds.

Riksdagen har tidigare haft att ta ställning till den väckta frågan. Både hösten 1973 och våren 1974 behandlade riksdagen motioner med krav på lagstiftning i ämnet (InU 1973:36, rskr 1973:351 respektive InU 1974:14, rskr 1974:271). Hösten 1973 uttalade inrikesutskottet att en lagstiftning, för att få effekt, förmodligen skulle behöva kombineras med ett generellt arbetsförmedlingstvång. Enligt utskottets mening borde problemen angripas på ett annat sätt. Utskottet pekade på att rekryteringsfrågorna kunde komma i ett annat läge genom det ökade personalinflytande på bl. a. dessa frågor som övervägdes av arbetsrättskommittén. Vid handläggningen i våras erinrade utskottet om sitt tidigare yttrande och uttalade att det inte fanns anledning att ompröva den tidigare inställningen.

Det finns inte någon arbetsrättslig eller arbetsmarknadspolitisk lagstiftning som reglerar frågan om registrering av strejkande arbetstagare. Inte heller finns det några rättsfall, där domstolarna har tagit ställning till ett sådant förfarande. Att en arbetsgivare vägrar att anställa en svartlistad arbetstagare kan dock i vissa fall strida mot den nya trygghetslagstiftningen.

För egen del ogillar jag att sådana metoder kommer till användning, som har berörts i interpellationen. En lagstiftning som enbart förbjuder

svartlistning träffar dock inte själva problemet och skulle, som inrikesutskottet också har anfört, vålla stora övervakningssvårigheter. Jag ser det därför som angeläget att tillförsäkra löntagarna ett sådant inflytande över företagens personalpolitik, att företeelser som svartlistning kan förhindras. Enligt vad jag har erfart kommer arbetsrättskommittén att inom kort föreslå ett regelsystem som bl. a. bör kunna användas för ett sådant löntagarinflytande som jag nu har berört.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret på min interpellation.

Enligt vad jag kunnat utläsa av arbetsmarknadsministerns svar är vi överens om att svartlistning strider mot arbetarnas intressen. Arbetsmarknadsministern vill förhindra svartlistning genom att arbetarna skall ha inflytande över företagens personalpolitik. Man blir ju inte precis entusiastisk över arbetsministerns åtgärder. Kan verkligen ett samarbetsorgan som personalråd eller personalkommitté förhindra arbetsköparnas svartlistning? I så fall måste den lokala fackföreningen ha direkta rättigheter, dvs. vetorätt i personalfrågor.

Ett direkt förbud mot alla former av svartlistning – på grund av politiska åsikter, facklig och politisk verksamhet osv. – skulle vara ett direkt stöd för arbetarna i deras kamp för att bekämpa denna svartlistning. Om brott mot detta förbud medförde kännbar straffpåföljd vore det utan tvivel ytterligare ett stöd för arbetarna. Det måste anses vara en självklar rättighet att man kan få det jobb som man är lämpad och kvalificerad för utan att svartlistning lägger hinder i vägen.

Svartlistningen är en gammal företeelse. Arbetsköparna har i olika tider tillgripit denna metod, och fackföreningsrörelsen har bekämpat den.

Nu har på senare år och framför allt i höst frågan ytterligare aktualiserats, nämligen när Verkstadsföreningens cirkulär "PM-Vilda strejker" blev känt. Denna PM innehåller anvisningar om hur företagsledningen skall bekämpa en strejk. Punkt 8 i dessa anvisningar – en av huvudpunkterna – säger vad det är fråga om. I denna punkt heter det:

"8. Om strejken ej avbryts efter kortare tid skall lämpliga motåtgärder förberedas och planeras i samförstånd med Verkstadsföreningen. Sådana motåtgärder kan exempelvis vara

- a) De strejkande uppmanas att gå hem om de ej vill arbeta.
- b) Stämning till Arbetsdomstolen.
- c) Avsked om arbetet ej återupptas.

Åtgärderna förbereds genom att

a) Listor över de strejkande upprättas enligt särskild mall och skickas (per telex eller telebrev) till VFs kansli.

b) Konsekvenserna i produktionshänseende utreds och företagets sårbarhet härvidlag klarläggs."

Observera att registreringen skall ske efter särskild mall. Den skall sändas till Verkstadsföreningens centrala kansli. Detta skall ske oavsett

*Om förbud mot
registrering av
strejkande arbetare*

om det blir stämning till arbetsdomstolen eller inte. Nu är det ju så att inte på långt när alla strejker går till arbetsdomstolen. Ett fall som FiB/Kulturfront tagit upp i nr 24 i år gäller Scandiamants verktygsavdelning i Robertsfors. Där har man skickat in listorna, men i det fallet blev det ingen stämning till arbetsdomstolen.

Man frågar sig naturligtvis vad Verkstadsföreningen gör med dessa listor. Enligt Verkstadsföreningens egna uppgifter arkiveras listorna några år.

Att man har ett sådant förfarande med registrering i denna centrala instans kan inte tolkas på annat sätt än att svartlistning förekommer eller kan komma att förekomma i stor skala i framtiden.

Att svartlistning redan förekommer har vi också flera gånger fått bevisat genom uppgifter i pressen. Metalls andre ordförande Sven Wehlin säger enligt Dagens Nyheter av den 6 september i år med anledning av Verkstadsföreningens strejkarkiv att Verkstadsföreningens arkiv över arbetare som deltagit i vilda strejker skapar olust på arbetsplatserna. Ja, man kan verkligen säga att det skapar en stor olust på arbetsplatserna. Jag citerar ur Dagens Nyheter: "Vi vet ju inte vilken verkan listorna kan få, säger Sven Wehlin. I vilket fall borde de kastas omedelbart efter förhandlingar i Arbetsdomstolen.

– Och varför är det så bråttom med listorna. Det är ju inte ens säkert att en vild strejk leder till en stämning inför AD?

– Varför skickar inte Verkstadsföreningen i stället ut ett PM till sina medlemmar om hur företagen bär sig åt för att undvika situationer som kan leda till vilda strejker, frågar Sven Wehlin."

Vilda strejker är någonting som inte bara förekommer ibland. Bara under januari i år förekom fyra strejker. I februari fem och i mars elva, där 4 700 arbetare deltog. Missnöjet är stort framför allt när de lokala förhandlingarna drar ut på tiden. Det är i flera fall medvetna förhållningar.

I det sistnämnda citatet ur DN pekade Sven Wehlin på vem som bär skulden till strejkerna och hur de uppstår. I de flesta fall uppstår strejkerna på grund av oresonliga arbetsköparens uppträdande: hänsynslös personal- och lönepolitik samt dåliga arbetsmiljöer. Det är vanliga orsaker. När arbetarna sedan i brist på andra medel att hävda sina intressen tvingas ut i en s. k. vild strejk blir resultatet, om Verkstadsföreningen får som den vill: Först skall arbetsköparna kunna uppträda oresonligt. När arbetarna sedan strejkar skall de svartlistas.

Det kan även vara på sin plats att omtala att när i dagarna en professur i arbetsmiljö skall inrättas i Luleå skall den tydligen besättas med en person som stod bakom LKAB:s beryktade rationaliseringar under 1960-talet. Enligt dåvarande strejkledaren Rantatalo, nu ombudsman, och förre avdelningsordföranden i Kiruna var det den personen som drev fram de rationaliseringar som sedan var den egentliga grunden för den största strejk som förekommit på länge i vårt land, den i Malmfälten 1969–1970. Enligt gruvarbetarna var det alltså LKAB:s ledning som drev arbetarna ut i strejk genom MTM, UMS och andra förhatliga metoder.

En annan kuslig effekt av Verkstadsföreningens anvisningar är att facket ledning tvingas att – trots det berättigade i en strejk – ta avstånd från en sådan. Allt detta för att åsamka facket stora skadestånd.

Jag vill fortsätta att citera andra delen av punkten 8 i Verkstadsföreningens anvisningar:

”En enhetlig strategi för åtgärderna att bryta en vild strejk kan ej utformas för alla situationer. Situationen analyseras med utgångspunkt från flera faktorer, exempelvis

Bedömning av strejkens varaktighet.

Orsakerna till strejken.

Verkstadsklubbens inställning och möjligheter att bryta strejken.

Arbetarnas inställning och eventuella splittringstendenser bland dem.

Bolagets situation.

Åldersammansättning, anställningstider och språksvårigheter hos personalen.”

Jag fortsätter att citera ur punkten 9:

”Innan eventuella motåtgärder beslutas och verkställs skall samråd ha ägt rum med Verkstadsföreningen. Beroende på omständigheterna kan även verkstadsklubben och Metall informeras och samordning äga rum om de fackliga åtgärderna.”

I klartext betyder det att arbetsköparna försöker splittra facket – ställer fackets ledning mot de övriga. Ännu mer markant framträder detta i punkten 7 i anvisningarna, som jag ber att få citera:

”Verkstadsklubbens åtgärder och möjligheter att bryta strejken undersöks. I den mån verkstadsklubben behöver tillgång till samlingsutrymmen, telefon eller sakuppgifter i olika frågor, skall sådan hjälp lämnas. Om klubben inte klarar att bryta strejken skall den uppmanas att tillkalla hjälp från avdelning och förbund.”

En oresonlig arbetsköpare kan först ha sådana förhållanden på företaget att det blir strejk. Sedan svartlistas och registreras de strejkande. Under strejken kan arbetsköparna försöka utnyttja fackets ledning, trots att den är överens med arbetarna om det berättigade i deras strejk.

Det förvånar kanske inte att Verkstadsföreningen gör upp registreringslistor på arbetare som tvingas ut i kortare eller längre strejker. Arbetsköparnas förgångna talar ju sitt språk: alla metoder måste användas för att hålla tillbaka arbetarna.

I dag har bara Verkstadsföreningens anvisningar kommit till allmän kännedom. Men man kan vara förvissad om att även de andra arbetsköparorganisationerna har liknande system. Jag kan bara från mitt eget område – järnbrukssektorn – ta upp flera fall av svartlistning. Ett fall är särskilt upprörande. En person, som studerat och arbetar prickfritt under sex somrar på Hofors Järnverk, åkte till Cuba en månad. Efter hemkomsten tog han anställning på ett mindre järnbruk. Han ville emellertid hem till Hofors igen och blev lovad anställning. Han sade upp sig på det andra järnverket. Men när han kom hem och skulle börja vägrade man att anställa honom. Man började kasta olika beskyllningar

Tisdagen den
19 november 1974

*Om förbud mot
registrering av
strejkande arbetare*

mot honom. Bakom detta låg otvivelaktigt en politisk svartlistning.

Metoder att centralt registrera vissa arbetare innebär att arbetsköparna har en egen domstol. Sådana självpåtagna uppgifter som att döma måste förbjudas och bekämpas. Ytterligare åtgärder måste till för att bekämpa svartlistning än att bara förbjuda arbetsköparnas domstol. Visserligen är riksdagen negativ till en obligatorisk arbetsförmedling, men med de metoder arbetsköparna nu använder måste synnerliga skäl anses föreligga för att införa en sådan förmedling.

Jag hävdar alltså att svartlistningen måste i lag förbjudas, och det måste uppföljas med en kraftig straffpåföljd om man bryter mot lagen.

Arbetsmarknadsministern avvisar lagstiftning under hänvisning till svårigheten med övervakningen. Att hänvisa till den svårigheten och sedan anse att det är till fyllest med att ett samarbetsorgan inom företaget skall komma till rätta med svartlistningen är att sila mygg och svälja kameler. Helt avgörande för hur arbetsköparna skall lyckas med sin svartlistning är naturligtvis arbetarnas kamp och solidaritet sinsemellan. Arbetarna ogillar och motsätter sig bestämt svartlistning. Men frågan är om svensk lagstiftning helt skall gå förbi denna osunda företeelse och därmed också ge arbetsköparna fritt fram att registrera och försöka svartlista arbetare.

Jag vill till slut fråga arbetsmarknadsministern om han verkligen menar att ett samarbetsorgan, som sannolikt arbetsrättskommittén kommer att föreslå, effektivt kan förhindra svartlistning?

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Det måste föreligga ett misstag från herr Hagbergs sida. Jag har aldrig sagt att det skall vara ett samarbetsorgan som skall sköta de här frågorna i framtiden. Det finns inte heller angivet i direktiven till arbetsrättskommittén.

Jag har gjort ett rätt kraftigt uttalande i interpellationssvaret och tagit ställning i sakfrågan genom att säga att jag ogillar svartlistning. Det ger mig förpliktelser att arbeta för att svartlistningen skall försvinna. Men jag har blivit övertygad om att lagstiftning inte är det effektiva instrument som behövs i den här frågan. Det är mycket effektivare att göra som arbetsrättskommittén kommer att föreslå. Det är inte fråga om samråd utan om reellt inflytande från de anställda över all personalpolitik, t. ex. när det gäller anställningsfrågor. § 32 skall ju slopas. Arbetsrättskommittén har dessutom i uppgift att undanröja alla de moment i arbetslivet som föranleder vilda strejker.

Jag vill alltså ha bort svartlistningen på det effektivaste sättet, nämligen genom den här nya lagstiftningen på arbetsrättslivets område med facket som övervakare. Det är mycket effektivare än lagstiftning.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Får jag tolka arbetsmarknadsministern så att arbetsrättskommittén kommer att lägga fram ett förslag som innebär att den lokala

fackföreningen, dvs. i realiteten arbetarna, får vetorätt i personalfrågor och att samarbetspolitiken läggs åt sidan? Det skulle i så fall betyda att fackföreningen får ett helt avgörande inflytande i fråga om personalpolitik och, som man då kan hoppas, även när det gäller andra frågor. Fackföreningen skulle då ställas emot arbetsköparna, vilket inte är fallet i dag, t. ex. när det gäller skyddsarbete. Där har man ju samrådsorgan av olika slag. Vektorätt skulle betyda att fackföreningen fick en helt annan ställning i dessa frågor.

När det gäller personalpolitiken vill jag ställa en följdfråga: Skulle i så fall fackföreningarna få bestämma över hela personalpolitiken, inte bara i frågor om anställning och avskedande utan också i fråga om hur många som skall vara anställda osv.? Skulle befogenheterna bli så långtgående eller gäller det bara att städa undan och göra andra dispositioner när kapitalet först har gjort sina?

Om den lokala fackföreningen fick vetorätt – vilket jag skulle hälsa med stor tillfredsställelse – skulle mycket vara löst. Men registrering av strejkande arbetare borde ändå vara förbjuden i lag. Det skall vara olagligt att registrera arbetare på det här sättet och sedan svartlista dem. Lagstiftarna måste ta ställning och i lag förbjuda registrering och svartlistning. Jag anser att det skulle vara en god komplettering till den vetorätt som den lokala fackföreningen eventuellt får.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag är inte beredd att lämna en detaljerad redovisning över de förslag som arbetsrättskommittén kommer fram med. Jag har i mitt svar sagt: "Enligt vad jag har erfarit kommer arbetsrättskommittén att inom kort föreslå ett regelsystem som bl. a. bör kunna användas för ett sådant löntagarinflytande som jag nu har berört." Det betyder att vad man åstadkommer genom arbetsrättskommitténs förslag är ett reellt inflytande, ett verkligt inflytande, över personalpolitiken. Det innebär inte att man förbjuder samverkan inom ett företag.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! Arbetsmarknadsministerns senaste yttrande kan jag inte tolka annorlunda än att han försöker ta tillbaka en del av vad han tidigare sagt. Otvivelaktigt måste fackföreningen ha det avgörande inflytandet, om man skall kunna bekämpa svartlistningen. Det finns inte plats för kompromisser och "samarbete", då vi vet vem det är som vill svartlista. Det är arbetsköparna som registrerar och sedan försöker svartlista arbetarna. Att i samarbete och samverkan kunna klara den frågan anser jag vara helt omöjligt. Därför krävs det att den lokala fackföreningen får full vetorätt.

Överläggningen var härmed slutad.

Tisdagen den
19 november 1974

*Om allmän
arbetstidsförkort-
ning, m. m.*

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara fru Nordlanders (vpk) den 17 oktober framställda interpellation, nr 122, såvitt nu var i fråga, till fru statsrådet Leijon. och anförde:

Herr talman! Fru Nordlander har frågat statsrådet Leijon bl. a. om regeringen har någon plan för genomförande av en reform innebärande en sänkning av arbetstiden för alla till sex timmar per dag och 30 timmar per vecka, samt om så är fallet, när regeringen avser att presentera en sådan plan och när dess fulla genomförande skall vara en realitet.

Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara denna del av interpellationen.

Såväl Landsorganisationen som Tjänstemännens centralorganisation och regeringen har tagit ställning för en 30 timmars arbetsvecka med sex timmars arbetsdag som långsiktigt mål.

Mot denna bakgrund överlade statsrådet Leijon och jag på försommaren med representanter för löntagarnas huvudorganisationer LO, TCO och SACO om formerna för det fortsatta utredningsarbetet rörande arbetstidsfrågorna.

Vi var då överens om att det omfattande offentliga utredningsarbete i arbetstidsfrågan som pågick i skilda kommittéer och arbetsgrupper skulle fullföljas i nuvarande former.

För att underlätta för parterna på arbetsmarknaden att överblicka och kontinuerligt följa det utredningsarbetet samt för att ta fram det ytterligare material som erfordras i en så här stor fråga inrättades en särskild delegation för arbetstidsfrågor. Den skall i nära samarbete med utredningen om den framtida sysselsättningen och delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor försöka bedöma arbetstidsförkortningens effekter på produktion och sysselsättning, på familjeförhållanden, barn-tillsyn, fritidsvanor, serviceförhållanden m. m., dvs. faktorer som har stor betydelse för i vilken takt framtida allmänna arbetstidsförkortningar bör ske. Frågan om hur deltidsarbetet kan komma att utvecklas vid fortsatta arbetstidsförkortningar skall ägnas stor uppmärksamhet.

Vid de överläggningar som föregick delegationens tillkomst rådde vidare full enighet om att det är löntagarorganisationerna som måste bedöma i vilken takt det långsiktiga målet om 30 timmars arbetsvecka kan nås och hur generella arbetstidsförkortningar skall vägas mot andra reformer och förbättringar för löntagarna.

Mot denna bakgrund anser regeringen det vara felaktigt att statsmakterna beslutar om en tidplan för i vilken takt fortsatta arbetstidsförkortningar skall ske, innan underlaget för bedömningen tagits fram och innan de fackliga organisationerna fått göra sin avvägning.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret på min interpellation, men jag kan omöjligen påstå att det är ett konkret svar

på den fråga som ställts, om regeringen har en plan för genomförande av målsättningen om sex timmars arbetsdag – en målsättning som alla är överens om är en förutsättning för jämlikhetens genomförande.

Arbetsmarknadsministern går runt hela frågeställningen då han i sitt svar hänvisar till delegationer och utredningar som skall bedöma vissa faktorer som skall avgöra i vilken takt arbetstidsförkortningen bör ske. Det finns redan nu underlag för en sådan bedömning utan ytterligare utredningar.

I interpellationen redovisas ganska utförligt flera skäl som underlag för beslut i denna fråga.

Dagens arbetsmarknad ställer allt hårdare krav på de anställda. Arbetstakten och stressen ökar och därmed också utslagningen av arbetskraft som inte kan hänga med i den ökade takten. Ökad sjukfrånvaro och förtidspensionering blir följderna för många. Det är för de enskilda människorna ingen lösning på deras problem. Inte heller löser det arbetslöshetsproblemen, som återkommer med mer eller mindre jämna mellanrum beroende på växlingarna i konjunkturerna.

Redan låginkomstutredningen avslöjade många brister och orättvisor i vårt samhälle, bl. a. ojämlikheten på den könsuppdelade arbetsmarknaden. Utredningen undersökte olika slags arbetslöshet och kunde med denna metod avslöja även den dolda arbetslösheten. Även om de siffror som låginkomstutredningen redovisade inte är exakt desamma i dag har i princip ingenting förändrats.

När det gällde den kontinuerliga arbetslösheten var männen i majoritet. Av de latent arbetslösa svarade 253 000 ja på frågan om de skulle sökt arbete om lämpligt sådant funnits på deras ort. Av dessa latent arbetslösa var 90 procent kvinnor.

De partiellt arbetslösa – de som arbetade på deltid men ville och kunde ta mer arbete under undersökningsveckan – var 224 000. Av dessa var 90 procent kvinnor.

Förvärvshindrade – de som var förhindrade att ta förvärvsarbete på grund av hushållsarbete eller brist på barntillsyn – utgjorde sammanlagt cirka en miljon människor, nästan samtliga kvinnor. Den sista siffran är fortfarande aktuell, för under det första kvartalet 1974 arbetade 1,5 miljoner kvinnor av totalt 2 340 000 i åldrarna 20–64 år. Antalet arbetande på deltid har också ökat, och även detta gäller naturligtvis främst kvinnor. Utvecklingen här är faktiskt oroväckande. I dag är det närmare en miljon människor som deltidsarbetar.

Prognoserna i 1970 års långtidsutredning ger inte heller något hopp om framtiden. Utredningens siffror för antalet yrkesverksamma kvinnor stämmer i stort överens med låginkomstutredningens. Detsamma gäller förutsägelser om deltidsarbete. Här förutsätter utredningen att förvärvsarbete på mindre än 20 timmar i veckan skall ligga kvar på en oförändrad nivå. Jag hoppas att arbetsmarknadsministern är överens med mig om att den prognosen inte kan godtas som en framtidsplan. Inte heller kan man godta näringslivets intresse att behålla kvinnorna dels som arbets-

Tisdagen den
19 november 1974

*Om allmän
arbetstidsförkortning,
m. m.*

kraftsreserv, dels för reproduktionen av arbetskraft.

Full sysselsättning är en målsättning som arbetarrörelsen har haft sedan länge, men i den fulla sysselsättningen måste kvinnorna ingå på lika villkor som männen. De måste ges ekonomiskt oberoende. Detta är en av de viktiga frågorna i diskussionen om förkortning av dagarbetstiden. Men det finns många fler skäl. En del har jag redan nämnt, exempelvis utslagningen av arbetskraft.

Genom lagstiftning är 40-timmarsveckan i princip genomförd för alla, men denna lagstiftning döljer det faktum att den totala arbetstiden för många människor är betydligt längre i dag. Såväl i storstäderna som i glesbygden är de dagliga resorna mellan bostaden och arbetsplatsen omfattande. Det är inte ovanligt att den dagliga arbetstiden tillsammans med resorna utgör 10–11 timmar. För ensamstående förälder eller för två föräldrar som båda arbetar är detta en orimlig situation – dels för de vuxna, dels och i ännu högre grad för barnen, som måste vistas på barninstitutionen under så lång tid. En kortare arbetsdag skulle förbättra familjeförhållandena, den skulle göra det möjligt för männen och kvinnorna att gemensamt ta del i hemarbetet och barnens fostran. Kvinnans dubbelarbete skulle avlastas och hon skulle inte längre behöva stå som ensam ansvarig för hem och barn. Det talas ofta om modersrollen, men det finns också en fadersroll, som är minst lika viktig.

Med detta vill jag också ha sagt att sextimmarsdagen inte enbart är en kvinnopolitisk fråga. Även männen har rätt att kräva möjlighet till ett aktivt liv utanför arbetsplatsen, en tillvaro i gemenskap med familjen och bättre kontakt med sina barn.

Det ställs i dag alldeles för hårda krav på männens försörjarroll, en roll som kvinnorna vill avlasta; men då måste förutsättningar för detta ges. Könsfördelningen på arbetsmarknaden måste försvinna. Det är först då vi slutar att ha kvinnoyrken och mansyrken, då arbetstiden förkortas så att båda kan leva med familjen som männen kommer att förändra sin könsroll. I *Dagens Nyheter* för i dag kan vi läsa två insändare, som speglar hur könsrollsfordelningen upplevs i samband med familjerollen. I det ena fallet vilade hela ansvaret i äktenskapet för uppfostran av fyra barn på modern. I det andra fallet, som gällde en skilsmässa, upplevdes papparollen genom en postanvisning i månadens början och umgänge varannan helg. Insändarna talar för sig själva, men barnen som drabbas har i inget fall någon talan. Det är sådana upplevelser som gör att allt fler människor ser en arbetstidsförkortning som enda lösningen för en likställighet mellan män och kvinnor, enda möjligheten att förbättra familjesituationen och barnens kontakt med både mor och far, oavsett om det sker inom eller utom äktenskapets ram.

Att arbetstidsförkortningen skulle innebära en minskad förslitning av de arbetande är det ingen som ifrågasätter, inte heller att det – även om arbetstiden skärs ned radikalt – skulle ge en samhällsekonomisk vinst om de som i dag är arbetslösa, undersysselsatta eller förvärvsförhindrade kunde beredas sysselsättning.

Herr talman! När nu alla är överens om att målsättningen bör vara sex timmars arbetsdag, måste då inte arbetsmarknadsministern, som ändå har ansvaret, inom rimlig tid redovisa en plan för genomförandet?

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Det långsiktiga målet för arbetstidsförkortningen bör vara sex timmars arbetsdag – ja, det var ett uttalande som Folkpartiets kvinnoförbund gjorde för ganska länge sedan. Om jag inte minns fel har också Fredrika–Bremer-förbundet gjort ett liknande uttalande liksom också ett annat kvinnoförbund.

Vi som verkar i dessa kvinnoförbund anser att det först när denna arbetstidsförkortning är genomförd kan ges verklig tid för förvärvsarbete föräldrar för daglig samvaro med barnen och, precis som fru Nordlander sade, för män och kvinnor att tillsammans svara för de gemensamma uppgifterna i hemmet. Då kan vi alltså vara på väg mot jämställdhet mellan de båda könen, åtminstone inom hemmets ram, och ett delat ansvar.

Folkpartiet begärde i en motion i januari att riksdagen skulle göra ett principuttalande i denna fråga. Motionen behandlades i socialutskottet och avstyrktes med ungefär samma hänvisningar som de statsrådet gjort i dag, dvs. till diverse sittande utredningar. När frågan sedan kom upp i kammaren och votering begärdes med anledning av vår reservation var det, om jag minns rätt, endast en socialdemokratisk kvinna som röstade med oss. Socialdemokraterna ville alltså inte göra detta principuttalande.

Men nu läser jag i statsrådets svar att "regeringen har tagit ställning för en 30 timmars arbetsvecka med sex timmars arbetsdag som långsiktigt mål". Detta var exakt samma formulering som den vi hade anfört i vår motion och som vi ville att riksdagen skulle göra ett principuttalande för. Jag måste ställa frågan: Har man inom det socialdemokratiska partiet nu kommit fram till en annan mening eller är det någon skillnad mellan regeringens nu anförda inställning och den som man annars intar i riksdagen?

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Det stod för rätt länge sedan klart att regeringen delade den uppfattning som bl. a. vårt kvinnoförbund förde fram, nämligen att målet skulle vara 30 timmars arbetsvecka och att det skulle vara femdagarsvecka med sex timmars arbetstid per dag – inte fyradagarsvecka som en del ville. Det var ett principiellt ståndpunktstagande. Samtidigt krävde löntagarorganisationerna att frågan om arbetstiden skulle utredas, och då tog vi genast upp överläggningar med dem, som jag redovisat i mitt svar. Detta är nämligen i utomordentligt hög grad en fråga för de fackliga organisationerna på arbetsmarknaden. Det är ju de som får förhandla om kompensation för den sänkta arbetstiden. De gåvorna delar inte riksdagen ut. Därför är det rimligt att vi lyssnar till dem. De har

Tisdagen den
19 november 1974

*Om allmän
arbetstidsförkortning,
m. m.*

sagt att de vid varje förhandlingstillfälle nu vill avgöra hur stor del av den framtida standardhöjningen de vill ta ut i sänkt arbetstid och hur mycket de kan ta ut i form av andra förmåner och reformer.

Fru Nordlander och jag är helt överens om målet i detta avseende. Vad vi diskuterar är takten. Men jag är så mycket fackföreningsman i mitt hjärta att jag anser det helt rimligt att vi låter de fackliga organisationerna göra sina avvägningar. Så snart de gjort dessa, är jag beredd att genast förelägga riksdagen den ram som behövs för att genomföra arbetstidsförkortningen.

Jag gick alltså inte på något sätt omkring frågan som katten kring het gröt, utan jag sade rättframt att jag vill tillmötesgå de fackliga organisationerna, såväl LO som TCO och SACO. Det är de som skall göra avvägningen i den här frågan och inte vi politiker, men vi skall stifta de lagar som de behöver för att genomföra den här reformen.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Efter arbetsmarknadsministerns senaste inlägg kan jag fatta mig ganska kort. Han underströk ju att det socialdemokratiska kvinnoförbundet hade sex timmars arbetsdag under en femdagarsvecka som sitt principiella mål. Arbetsmarknadsministern var själv med när den av oss tillsatta arbetsgruppen för sex timmars arbetsdag hade lagt fram sitt betänkande och vi hade en samling om det i våras.

Jag är också helt överens med arbetsmarknadsministern om att vi är tvingade att först låta arbetsmarknadens parter komma med i bilden. Vi skall skapa opinionen kring de här frågorna, men vi kan inte gå fram och lagstifta, som jag ser det, innan vi får med arbetsmarknadens parter. De har att göra olika bedömningar, och vi har, som jag sade, att försöka påverka opinionen så att en reform kommer raskare fram och kanske kan prioriteras före andra mål. Men vi kan alltså inte först besluta här i riksdagen; i varje fall brukar vi inte göra det från mitt partis sida.

Jag sade i den allmänpolitiska debatten, där jag också tog upp de här frågorna, att jag tyckte det var underligt att man kritiserade oss för att vi från socialdemokratiskt håll inte hade stött vissa motioner eller reservationer; fru Fränkel tog nyss upp det resonemanget. Vi kan ju inte kräva, som vpk har gjort, t. ex. att det år 1977 skall vara sju timmars arbetsdag och 1978 sex timmars arbetsdag. Att vi redan då skulle ha nått målet är inte realistiskt. Vi måste gå stegvis fram och också ta i beaktande vad arbetsmarknadens parter säger.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Om man nu har en målsättning borde man i alla fall ha en plan för hur man skall börja.

På Fredrika-Bremer-förbundets möte var samtliga partiledare överens om att stödja kravet på sex timmars arbetsdag. Såvitt jag vet har också LO ställt sig bakom det kravet, och flera andra fackliga organisationer har helt nyligen uttalat sig för detta. Det är klart att de här frågorna

också kommer att behandlas i den inledda avtalsrörelsen.

Ett av skälen till att jag måste ställa den här frågan är den könsfördelade arbetsmarknaden. Viss arbetskraft hänvisas till speciella delarbetsmarknader därför att dessa arbetstagare ur arbetsköparnas synpunkt är mindre lönsamma än andra. Arbetsköparna anställer den arbetskraft som är mest produktiv och ger störst profit. De äldre och handikappade är inte attraktiva ur arbetsköparens synpunkt. Bristfällig utbildning, avsaknad av yrkeserfarenhet, hög frånvaro och andra praktiska svårigheter ger också sämre konkurrensläge.

Kvinnorna tillhör de mindre attraktiva, till stor del därför att vården av barnen är kvinnornas ansvar. Från företagsekonomiska bedömningar är barn ingen tillgång utan blir en minuspost på kvinnans konto vid sökande av arbete. Det blir då bara inom de arbetsområden där deltidarbete förekommer och kan utnyttjas som kvinnorna är välkomna. Detta medverkar till den snedfördelning på arbetsmarknaden som jag förut har talat om och som måste bekämpas.

Det krav på en förkortning av dagarbetstiden som alltmer ställs i förgrunden för likaberättigande får inte, som exempelvis kravet på republik, bli en följetong i SAP:s program som tas fram och vädras i varje valrörelse utan att det leder till konkreta beslut.

Vi är överens om att kvinnans frigörelse bara kan nås genom att hon inte är ekonomiskt beroende av någon annan. Det betyder ju också en frigörelse för mannen, som inte behöver känna kravet att det är enbart på honom som det ekonomiska ansvaret för familjen vilar. Jag tror vi kan vara överens om att det är kvinnor och män som tillsammans ställer kravet på en kortare arbetsdag.

Regeringen kan inte nu stanna vid att inge människor förhoppningen om en så småningom inträdande förkortning av arbetstiden men ändå ingenting säga om hur denna förkortning praktiskt skall genomföras. Vad som behövs är inte ytterligare utredningar för bedömningar utan en plan för handling som stakar ut vägen för dess fulla ikraftträdande. Vänsterpartiet kommunisterna har i sin motion visat på en sådan väg.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Jag skall be att få läsa högt, först yrkandet ur motionen – "att riksdagen uttalar att det långsiktiga målet för arbetstidsförkortningen bör vara sex timmars arbetsdag". I reservationen står: "Mot bakgrund av det anförda anser utskottet i likhet med motionärerna, att den framtida arbetstidsförkortning som blir möjlig genom resurstillväxten i samhället inte bör tas ut genom en minskning av antalet arbetsdagar i veckan utan bör vara inriktad mot en reducering av den dagliga arbetstiden därvid målet bör vara sex timmars arbetsdag."

Fru Thunvall! Det var inte fråga om någon lagstiftning. Det var endast ett principuttalande som låter exakt likadant – vilket vi båda kan läsa – som det som statsrådet i dag har gjort.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 181 till skatteutskottet.

§ 10 Föredrogs och hänvisades framställningen nr 24 till konstitutionsutskottet.

§ 11 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1948 och 1949 till lagutskottet.

§ 12 Föredrogs, men bordlades åter finansutskottets betänkanden nr 31–35, justitieutskottets betänkanden nr 30 och 31, lagutskottets betänkanden nr 32 och 33, försvarsutskottets betänkanden nr 28–30, socialutskottets betänkanden nr 36, 37 och 39, kulturutskottets betänkanden nr 20 och 21, utbildningsutskottets betänkande nr 34, trafikutskottets betänkanden nr 22–25, jordbruksutskottets betänkanden nr 41, 42 och 45 samt näringsutskottets betänkanden nr 45, 47 och 48.

§ 13 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 159.

§ 14 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle trafikutskottets betänkanden nr 22–25 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 15 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 183 om ökning av garantin för exportkredit.

§ 16 Anmäldes och bordlades motionerna

Nr 1950 av herr *Helén m. fl.*

med anledning av det förvärrade läget i de svältdrabbade länderna

Nr 1951 av fru *André*

Nr 1952 av herrar *Söderström* och *af Ugglas*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:138 angående ändring i förordningen (1959:552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m.

Nr 1953 av herr *Hermansson m. fl.*

Nr 1954 av herr *Siegbahn*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:146 med förslag till lag om vissa mineralfyndigheter, m. m.

Nr 1955 av herrar *Söderström* och *af Ugglas*

Nr 1956 av herr *Åsling*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:156 med förslag om sänkning av sjömansskatten, m. m.

Nr 1957 av herr *Hovhammar m. fl.*
avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:159 med förslag
om ändrade regler för räntor enligt uppbördsförordningen (1953:272),
m. m.

Nr 1958 av herr *Magnusson* i Borås
avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:160 angående
förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236)

Nr 1959 av herr *Jonasson m. fl.*

Nr 1960 av herr *Krönmark m. fl.*

Nr 1961 av herr *Strömberg* i Botkyrka
avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:163 med förslag
till lag om ändring i kommunala renhållningslagen (1970:892)

Nr 1962 av herrar *Hallenius* och *Jonasson*

Nr 1963 av herrar *Lothigius* och *Komstedt*

Nr 1964 av herr *Lothigius m. fl.*

Nr 1965 av herrar *Olsson* i Järvsö och *Fågelsbo*

Nr 1966 av herr *Strömberg* i Botkyrka

Nr 1967 av herrar *Träff* och *Komstedt*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:164 med förslag
till lag om ändring i vägtrafikskatteförordningen (1973:601), m. m.

Nr 1968 av herr *Fäldin m. fl.*

Nr 1969 av herr *Hermansson m. fl.*

Nr 1970 av herr *Jonsson* i Alingsås

Nr 1971 av herr *Lorentzon m. fl.*

Nr 1972 av herr *Lövenborg* och fru *Marklund*

Nr 1973 av herr *Molin* och fru *Anér*

Nr 1974 av herr *Romanus*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:170 angående
utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1974/75

Nr 1975 av herr *Hjorth m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:172 angående
vissa domartjänster

Nr 1976 av herr *Sjöholm*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:175 angående
godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Danmark för att
skydda Öresund mot föroreningar

Nr 1977 av fru *af Ugglas* och herr *Turesson*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:176 angående
tullpreferenser för Bulgarien, Rumänien och Malta, m. m.

Nr 1978 av herr *Bohman m. fl.*

Nr 1979 av herr *Helén m. fl.*

Nr 1980 av herr *Hermansson m. fl.*

Nr 1981 av herrar *Hovhammar* och *Fagerlund*

Nr 1982 av herrar *Jonasson* och *Norrby*

Nr 1983 av herrar *Pettersson* i Lund och *Hugosson*

Nr 1984 av herr *Romanus*

Nr 1985 av herr *Åsling m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:177 med förslag till lag om avsättning till särskild investeringsfond, m. m.

Nr 1986 av herrar *Söderström* och *af Ugglas*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:178 med förslag till lag om ändring i lagen (1919:240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet

Nr 1987 av herrar *Söderström* och *af Ugglas*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:180 med förslag till lag om ändring i tullagen (1973:670), m. m.

§ 17 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen av

Nr 355 Herr *Mellqvist* (s) till herr justitieministern om förbud för enskild person att bära pistol eller annat fickvapen:

Är statsrådet beredd att föreslå sådan ändring i vapenlagen som förhindrar att enskilda personer kan få tillstånd att bära pistol eller annat fickvapen?

Nr 356 Herr *Torwald* (c) till herr finansministern angående taxeringsvärdena på vissa fastigheter vid 1975 års allmänna fastighetstaxering:

Avser statsrådet att vidtaga några åtgärder för att åstadkomma rimligare taxeringsvärden på fastigheter i bland annat Västsveriges kust- och skärgårdsområden än som framkommer om fastighetstaxeringsnämnderna följer de anvisningar som lämnats av riksskatteverket och taxeringsintendenterna?

Nr 357 Herr *Björck* i Nässjö (m) till herr justitieministern angående borttagande av prefixet "Kunglig" i namnet på ställiga myndigheter:

Vill statsrådet redogöra för vilka principer som ligger till grund för borttagandet av prefixet "Kunglig" för myndigheter, militära förband m. m. i samband med den nya författningens ikraftträdande och redogöra för hur beslut fattats i denna fråga?

Nr 358 Fru *Bergander* (s) till herr justitieministern angående tillämpligheten av lagen om tillfälligt omhändertagande:

Anser statsrådet att lagen om tillfälligt omhändertagande är tilllämplig på arbetsgivares anmodan vid konflikt på arbetsplats?

Nr 124

Tisdagen den
19 november 1974

Nr 359 Herr *Hallenius* (c) till fru statsrådet Hjelm-Wallén angående remissbehandlingen av SIA:s betänkande om skolans inre arbete:

Anser statsrådet att urvalet av kommuner som beretts tillfälle att avge yttrande över SIA-utredningen är tillfredsställande ur regional synpunkt när fem län ej är representerade?

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 19.00.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert